САМОБУТНІЙ ПРОСТІР VS КУЛЬТУРНИЙ ЛАНДШАФТ:
СЕРЕДОВИЩНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

© Сергій Царенко, 2024 w̄ Р.Х.

Space of identity VS cultural landscape: Environment formation

Плануючи вступ до дискусії для «Днів науки в НАКККіМ» у травні 2024 року, волів би говорити не тільки й не стільки про презентацію «дискусійної платформи», але також про представлення *дослідницької спільноти* ***середовищного образотворення***. Ми будемо послуговуватися подібними діалектичними парами з визначень іншомовного походження й українських відповідників чи доповнень іноземним словам.

В умовах сучасної боротьби ціннісно-світоглядних напрямів і гострої актуальності збереження у глобальному світі самобутньої своєрідності усвідомлюєш, що на вістрі цієї боротьби знову – саме мистецька діяльність в архітектурному середовищі. Куди ми рухаємося на тлі міжнародної технологічної співпраці й певних стильових трендів, котрі в архітектурі і дизайні завжди інтернаціональні, і хто ми в цьому складному процесі, – питання, звісно, по-філософськи неоднозначні. Тому слід розпочати розмову на предмет побудови структурно-логічних схем і спеціального мовного апарату для вітчизняної методології тієї мистецької сфери, яка об'єктивно існує й спонукає до цілісного середовищного образотворення за участі всіх професіоналів. З англо-французького ***сусідського мовного середовища*** «дизайн», етимологічно, – «позначення», «означення»; тридцять років тому світлої пам'яті Абрам Павлович Мардер виданням словника колишнього НДІТІАМу* ввів до наукового обігу важливу тезу про дизайн, що розглядається як «поширення принципів архітектури на увесь предметний світ в умовах промислового виробництва». Цифрові технології цю тезу про дизайн тепер актуалізували. Вважаємо, потрібне наше слово – в усіх сенсах **наше слово** – з науково-практичного розвитку предметно-просторового середовища.

* Ганебно ліквідований державою (Україна) Державний НДІ теорії та історії архітектури і міста-будування 1945-2007 рр., якому частково наслідували нові подрібнені структури.

Відповідь на триєдине філософське питання – хто ми? звідки ми? куди ми йдемо? – об'єктивно розпочинається із усвідомлення самобутності, а саме – хто ж такі **ми**.

Методологія – чи НАПРЯМНІ ДОРОГОВКАЗИ?

Вступна презентація до дискусії з побудови структурно-логічних схем і спеціального мовного апарату

Культура – чи ОБРОБІТОК САМОБУТНЬОГО ПРОСТОРУ?

Ві We De-sign ДИЗАЙН

Відтак розмову про вітчизняний внесок у розвиток середовища, про внесок до світових мистецьких надбань через нашу самобутність слід розпочати зі знаменитих шевченкових запитань, сформульованих іще 1845 року. «*Що ж ти такеє*?» – запитував наш Великий Кобзар тогочасного панича-інтелігента, образ якого проголошував у відповідь: «Нехай скаже німець. Ми не знаєм».

Тарас Шевченко. Автопортрет
Полотно, олія (1840–1841)

"… І все та бачив, і все знаю,
Нема ні пекла, ані раю,
Немає й Бога, тільки я!
Та куций німець узловатий,
А більш нікого!.." – "Добре, брате,
Що ж ти такеє?"
"Нехай скаже
Німець. Ми не знаєм".
Отак-то ви навчаєтесь
У чужому краю!

Тарас Шевченко
"І мертвим, і живим, і ненародженим
землякам моїм
в Украйні і не в Украйні
моє дружнєє посланіє"
(1845)

Вінницькі МУРИ

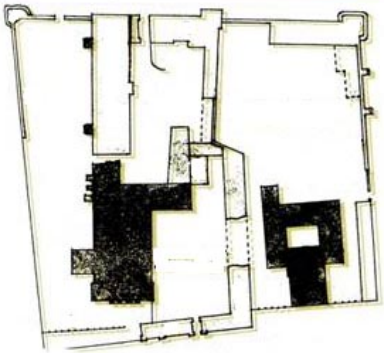

Вінниця на літографії з малюнку Наполеона Орди (70-ті рр. XIX ст.)
Будова вінницького єзуїтського монастиря XVII ст. є найстаршою мурованою пам'яткою міста, що дістала назву «МУРИ» (вгорі: фото Михайла Потупчика, 2008), яка застосовується загалом до комплексу колишньої єзуїтської місії разом із пізнішим монастирем домініканців, у спільних зовнішніх фортифікаціях

На прикладах з міського середовища моєї рідної Вінниці й Подільського краю, починаючи з найдавнішого комплексу «Мурів», колишніх єзуїтського та домініканського монастирів, – добре спостерігаються міжнародний вплив і безпосередня участь фахівців-іноземців, що нормально, у розвиткові нашого міста,

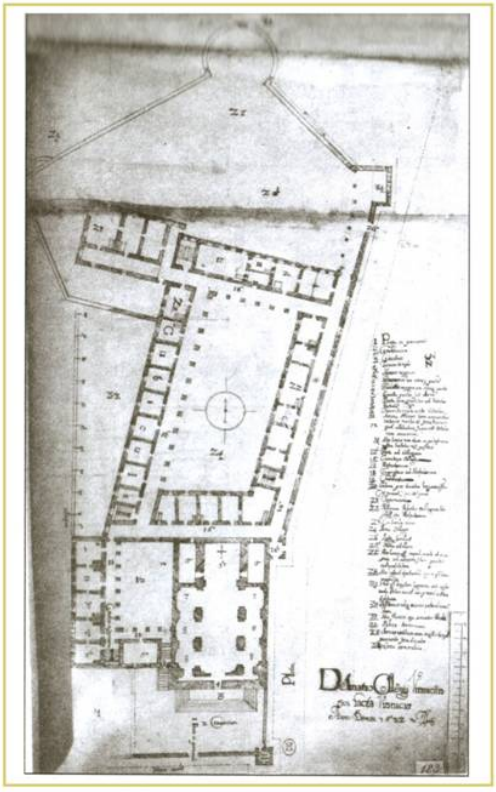

ПРОЕКТНИЙ ПЛАН **Вінницького єзуїтського колегіуму 1632 року, копія із Національної бібліотеки Франції, Париж**
(публікація: П. Ричков, 2011 р.)

Кутова башта та мури
XVII — XVIII століть
у домініканській частині комплексу
пам'яток

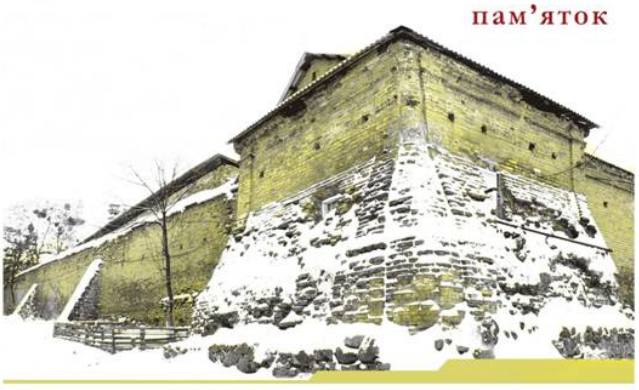

насамперед, італійців, як-от невідомий автор споруд і фортифікацій для єзуїтів, чиї кресленики зберігаються Національною бібліотекою Франції,

або Паоло Фонтана – для домініканців; одразу зауважимо, що поява на цьому храмі, який від другої чверті XIX ст. служить православним собором, пари дзвініць та символічного куполу була результатом науково-реставраційної інтерпретації у 90-ті рр. XX ст. на основі проєкту вітчизняних архітекторів Віталія Отченашка та Віри Ступнікової, виконаного ще для атеїстичного органного залу. Це – саме та реконструкція, можливість якої на пам'ятці-домінанті була методично обґрунтована пізніше вже Ризькою хартією ICOMOS 2000 року.

МУРИ : колишня домініканська частина комплексу

Архітектор Паоло Фонтана
(1696-1765),
автор костьола та споруд домініканців

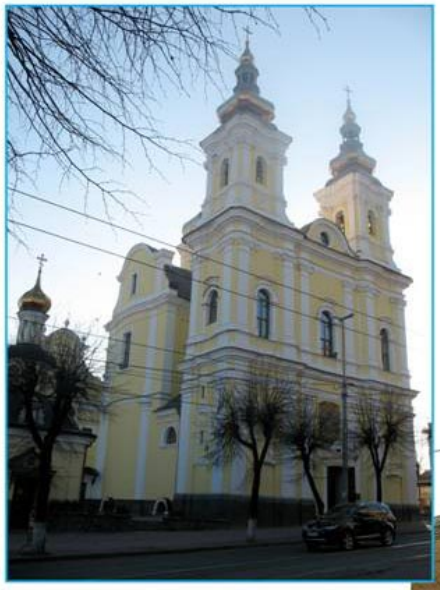

Свято-Преображенський кафедральний собор ПЦУ (колишній домініканський костьол із келіями, 1758); 2 п. XVIII ст.; 2 чв. XIX ст.; 1993-1996 рр.

Взагалі, характерними свідченнями світових стильових трендів через відповідні впливи, політичні й загалом цивілізаційні, постають пам'ятки Вінниччини, як і їхній стан – часто-густо свідченням складності й деякої штучності привнесеного до місцевого середовища.

Такий стан (чи тепер іще гірший, див. далі фото) має польський «дім панський» у Шаргороді – кам'яниця коронного канцлера Речі Посполитої Яна Замойського.

Вплив на розпланування й фортифікацію Шаргорода видатного зодчого Бернардо Морандо, котрий служив магнатам Замойським, тепер можна простежити лише топографічно;

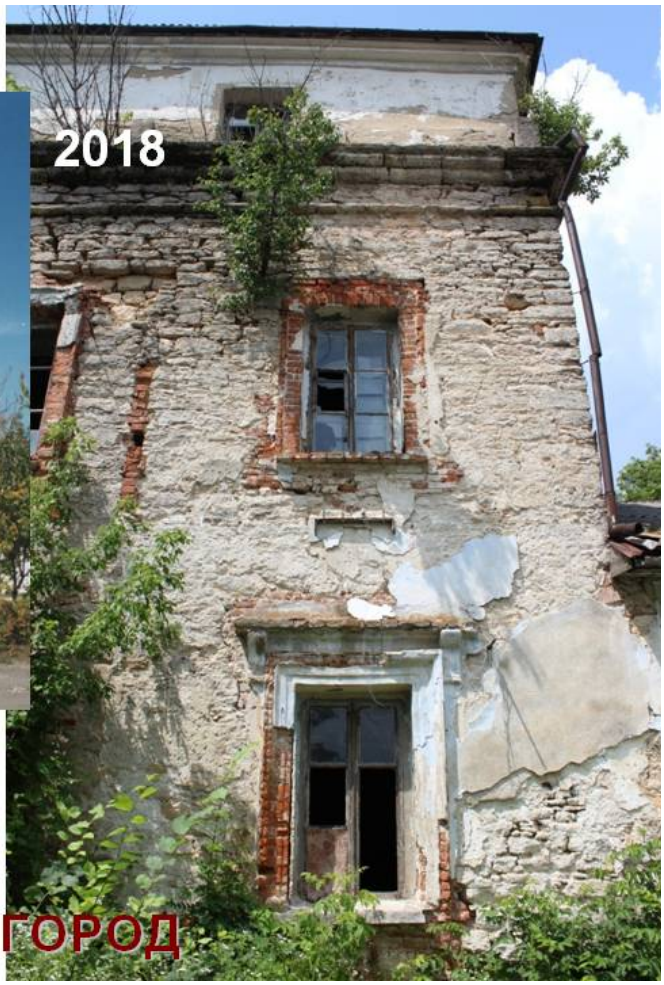

Руїна найстаршої житлової будівлі Вінниччини – кам'яниці 1585 р., реконструйованої у XVIII-XIX ст.

ШАРГОРОД

стан більшості будов колишнього містечка, чиї власники масово виїхали до Ізраїлю чи США, свідчить про імовірну загибель і цих реліктів. Від організації тут державного історико-архітектурного заповідника, попри кваліфіковані пропозиції й офіційні обґрунтування, держава відмовилась. Тим не менше, об'єкти існують, і кращі умови для них – в крупніших містах; тож поглянемо знову на сам регіональний центр.

Повернемося до Вінниці: якщо спиратися на визначення француза Дідрона, науку слід робити із текстами в руках та з пам’ятками перед очима, і Вінниця як раз наочно увібрала те, можливо, найкраще, що могло відбутися через віддзеркалення художніх досягнень Європи на місцевому ґрунті. Зокрема,

більшості творів вінницького зодчого Григорія Артинова пощастило так чи інакше зберегтися,

як-от будівлі колишньої міської Думи, що нині потребує реставрації, зокрема в інтер’єрі знаменитої у Вінниці Білої зали із прикрасами з образотворення на тему давньої міської геральдики – так званого «якірного» чи удоподібного знаку (до цього образу ще повернемося),

пощастило й особняку 1909 року проєктування,

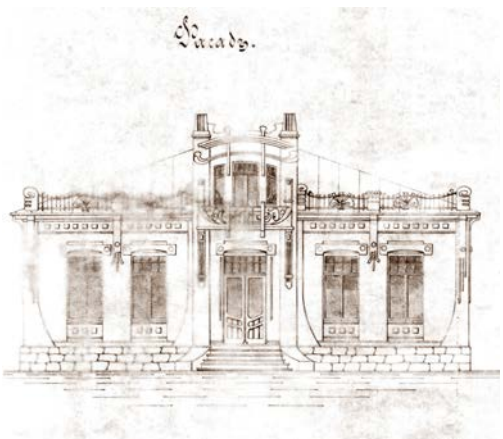

що використовується відомчою установою (хоча деталі спотворені),

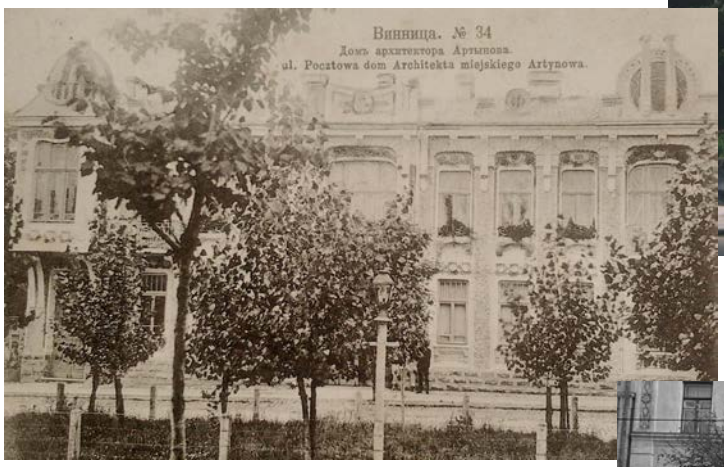

а власній будівлі родини Артинових пощастило менше, хоча навіть у такому, скажімо, образі об'єкт узято на облік пам'яток місцевого значення.

Доля іншої пам'ятки епохи модерну – будівлі поштаря Арона Ваксмана, що чверть століття стояла пусткою – доволі показова для усвідомлення того, хто ж такі «ми».

Об’ємна композиція й фасадна пластика, як свідчать архівні документи з технічного нагляду за будівництвом, що вів Артинов – витвір самого Артинова, але планувальну структуру й початкові неоготичні форми розробив син власника – вихованець Дармштадту архітектор Мойсей Ваксман, майбутній активний проєктувальник та інспектор державного архітектурно-будівельного контролю при обласному відділі у справах архітектури.

Сьогодні цю будівлю нарешті реставрували, пристосувавши для офісу торгово-промислової палати, й навіть назвали, через колірне рішення, «шоколадним будинком» у Вінниці.

Іще наочніша, як для усвідомлення того, хто ж такі «ми», доля іншого особняка в історичному центрі Вінниці – доля нещаслива, – тому що цей місцевий шедевр модерну,

після реставрації (не без труднощів і протиріч між реставрацією головного фасаду та цілковито новим опорядженням інтер'єрів, первісні рішення яких раніше були втрачені),

опинився в руках нового власника, який на очах всього міста й «компетентних», що називається, органів примудрився перерізати цей шедевральний колись фасад брутальною техногенною прибудовою, за іронією

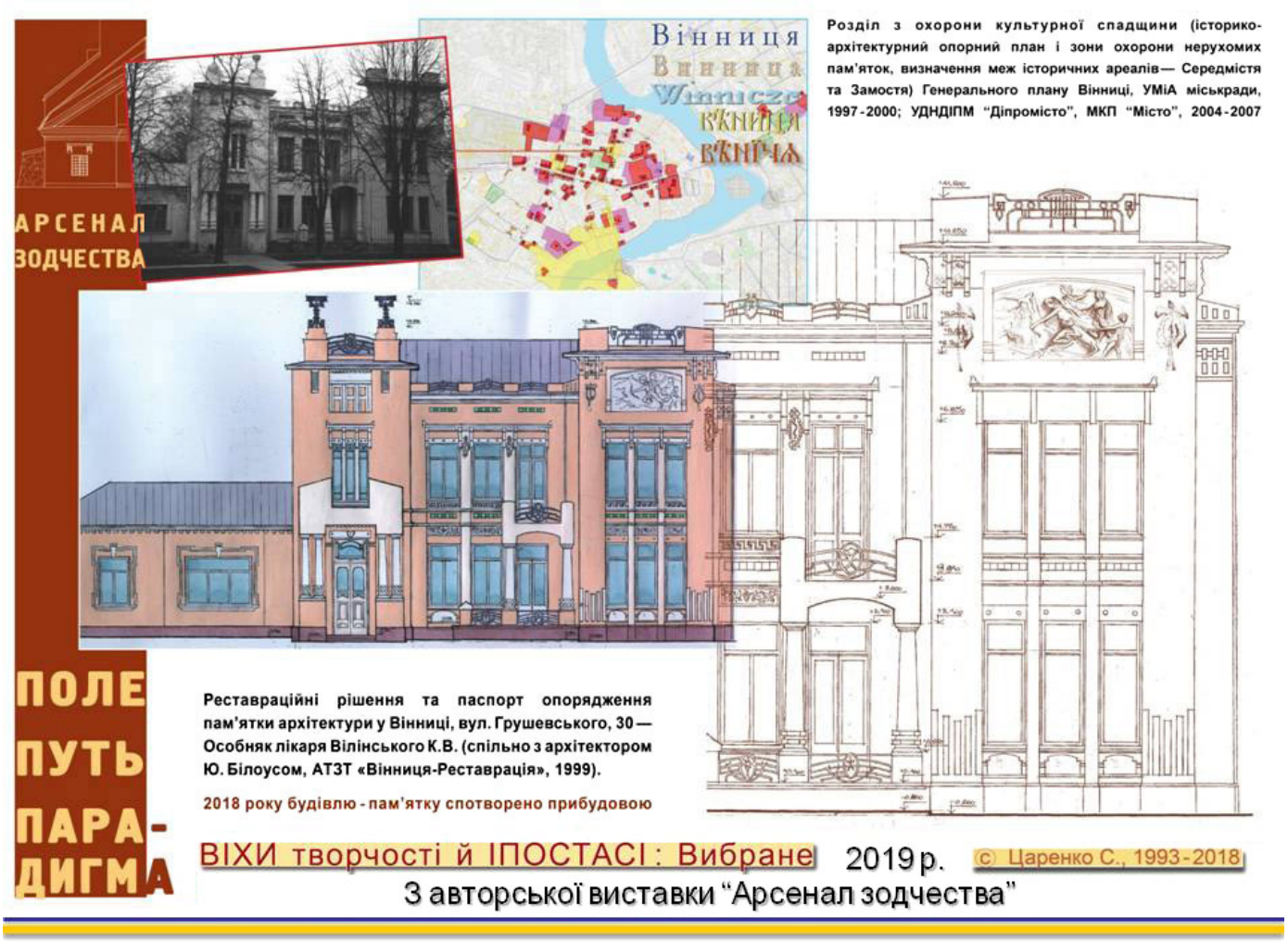

долі, перед поглядом бронзового Артинова, жанрову скульптуру на честь 150-річчя якого напередодні саме тут було встановлено. Втім, до скульптурних та інших образів у середовищі згодом повернемося. А культурне ставлення до пам'яті місця, як ставлення співчутливе, передбачає все-таки мистецький розвиток (навіть якби такий об'єкт формально не рахувався би пам'яткою) й увічнення цієї пам'яті, а не її заперечення у якості нібито «чужої пам'яті», за висловом київського філософа Олексія Босенка. Виправдання такої відчуженості від середовища, такого парадоксального заперечення спадщини нинішньою ліберальною підтримкою власників із їхніми капіталами, сподіваємося, не є остаточним.

2015

30

2019
(спотворено
2018)

ВІННИЦЯ

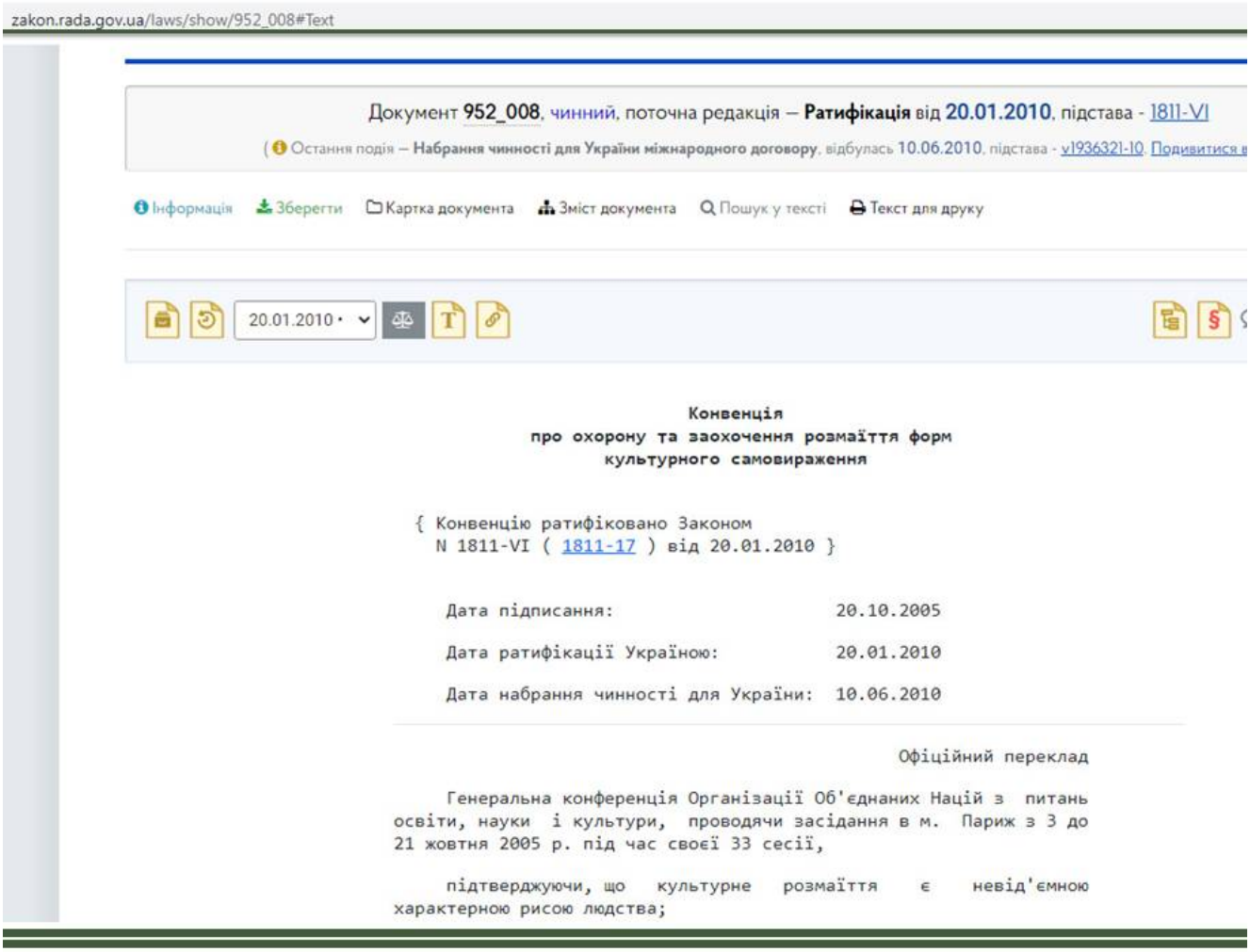

Але знаковою для нашої доби є ратифікація Україною саме найліберальніших міжнародних документів, як-от Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження.

Прийнята у Парижі 2005 року, ця Конвенція є чинною в Україні після ратифікації 2010-го. Іноді впровадження таких документованих цінностей трактується на користь культурних можливостей особистостей і меншин, але – все-таки можливостей культурних.

Усвідомлюючи культурний рух як розвиваючий обробіток свого самобутнього простору, відкритого зовнішнім творчим зв’язкам і спільним взаємовпливам, вважаємо, що утвердження на міжнародному рівні заохочення розмаїття форм культурного самовираження, зокрема особистісного, слугує й утвердженню великої Істини: внутрішній світ кожної людини *потенційно* – окрема планета або навіть галактика. І всі ці людські світи – назавжди. А наша **спільна *духовність* – самобутні смисли й осмислені прагнення краси – є непозбутною відповіддю на замовлення *Вічності***.

Для міста Вінниці вічною є силуетна виразність громадських споруд, особливо – сакральних домінант. На цій копії з паспортних даних – пам’ятка архітектури, колишні келії (точніше, учнівський конвікт, тобто гуртожиток) єзуїтського колегіуму, видніє праворуч від собору силуетом нового даху прибудови, тепер, обласного краєзнавчого музею.

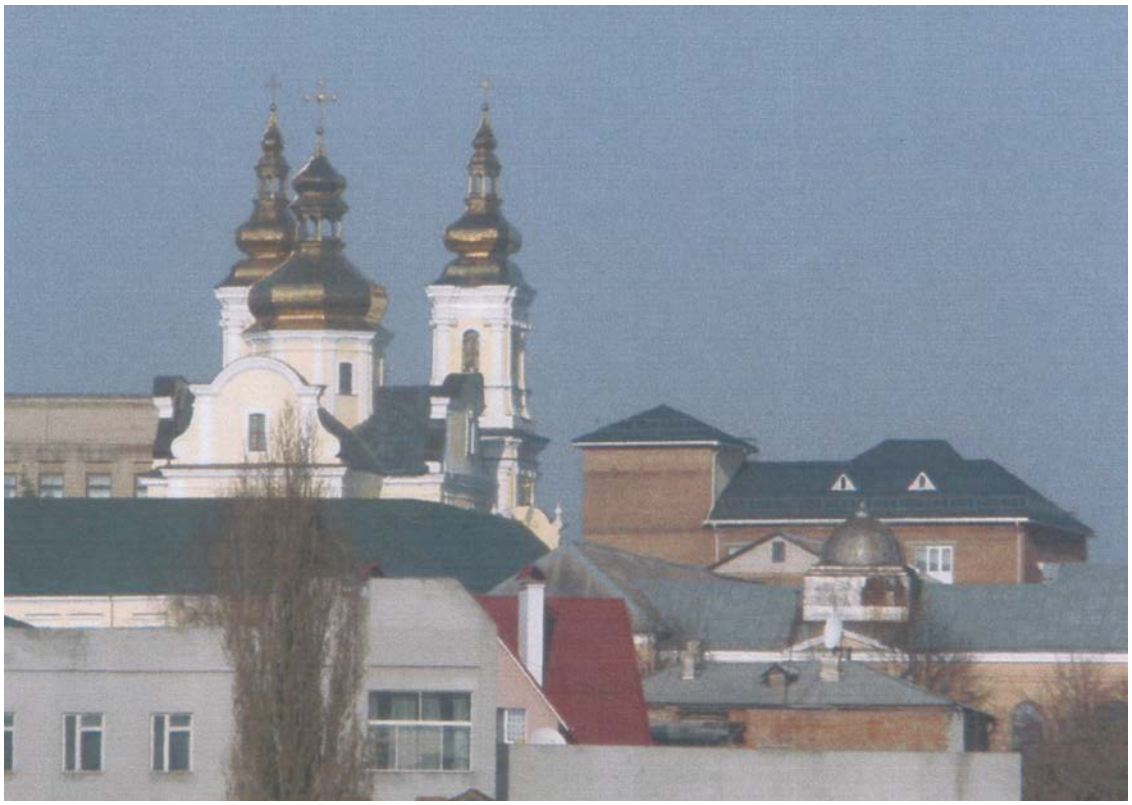

о цього прикладу ми ще повернемось, а поки що – характерний для співчутливої Вінниці приклад інсталяції, встановленої 2017 року на честь знаменитих британських «бітлів». Цей майданчик на виразному повороті головної вулиці називається «Ліверпуль», як гадають, через існування тут колись кафе під назвою «Криниченька», де серед іншого були пончики з лівером ( ). інниці є й місцини з народними назвами ариж , аршава і навіть Корея .

Однак на цьому прикладі нас більше цікавить, по-перше, нарочито тимчасова інсталяційна форма даної композиції, котра виконана, все ж таки, із довговічних синтетичних матеріалів,

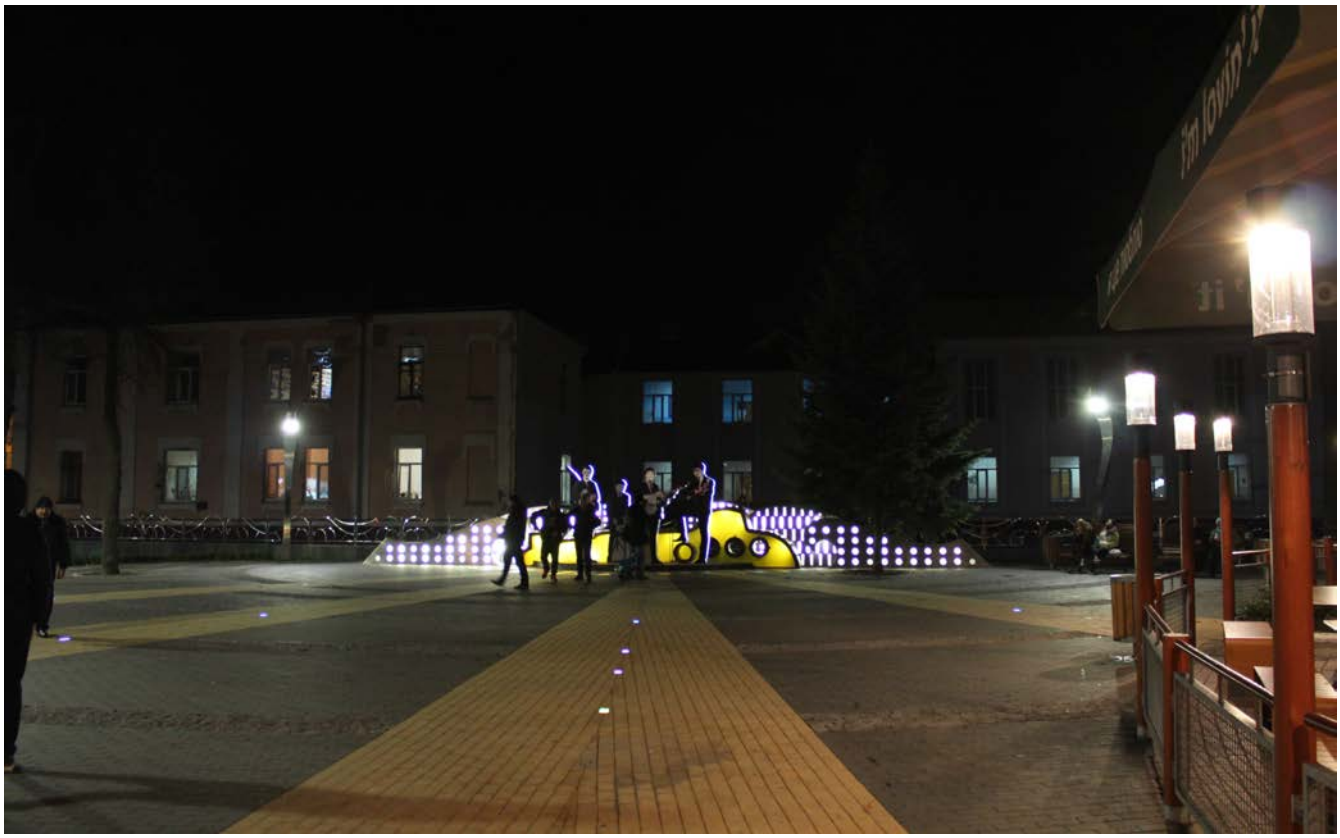

попри навіть офіційну тимчасовість кафе «Мак-Дональдз», розміщеного безпосередньо замість павільйону колишньої «Криниченьки»,

а по-друге, центральний образ із творчості знаменитого квартету, що став заголовком найвидатнішого альбому The Beatles – «Rubber Soul» (гумова, тобто всеосяжна, душа), що втім частіше інтерпретують як розширення рамок музичного стилю «соул», але ж явно поетичний геній жона еннона творив образ цінності вічної, а не тієї, котра була тут напередодні у середині минулого буремного століття.

ДУША, ДУХ, РША, УШАС

Етимологічна шрифтова композиція-малюнок

© Царенко С.О., 2019

Особисто для мене душа – дійсно категорія з Вічності й цілковито реальне явище. І саме за допомогою споріднених смислів із сусідського мовно-культурного середовища можна вірогідно збагнути смисли цього важливого слова, яке лінгвісти зазвичай по-простому пов’язують із духом та живим подихом, диханням. Звернемо увагу: у тюрків дух звучить як «рух», в угорців душа – «лілек», як українське лелека, а німецьке «гайст» – знову дух – нагадує інше слов’янське звучання назви того ж високо літаючого птаха; різні префікси у різних, здавалося би, мовних родинах нагадують сонячну образність із народних міфів про сонячну богиню, а в англійській мові *soul* звучить як образ сонця за французькою етимологією.

Можливо, слов’янське «душа» сформувалося префіксацією у стародавньому галльському мовному середовищі імені богині зорі, жіночої іпостасі володаря «Сонячних Вод» – всесвітнього Ва́руни – Ушас чи Уші, яку уявляли щоранку на сонячній колісниці, відтак наша душа, мабуть, походить із сонячної води життя. Як би там не було, ***душа*** – вічна особистісна енергія наших життєвих смислів й інформаційної спадкоємності того, що пропонується іменувати геодуховною цілісністю.

Саме сусідське мовно-культурне середовище, що насправді є реальною рушійною силою народу, котрий розвивається як об’єктивно багатонаціональне, полікультурне явище, спонукає до синтетичних визначень.

Визначення із сусідського мовно-культурного середовища: етнокультурна Традиція

Авторська термінологія

Душа (з материкового протослов'янського мовного середовища: *д'Уша(с) – «із Сонячної Води Життя») – вічна особистісна енергія життєвих смислів з *наряджання Землі* й інформаційної спадкоємності самобутньої *геодуховної цілісності*.

Визначення із сусідського мовно-культурного середовища: етнокультурна Традиція

Авторська термінологія

Геодуховна цілісність – система інформаційно-територіальних зв'язків людських *душ* у ноосфері Землі (В. Вернадський) та в Космосі, зокрема, між людьми й Вітчизною, усвідомлена для *наряджання Землі* та/або для натхнення людиною (персональна, або особиста, геодуховна цілісність із ядром на батьківщині), *народом* і державою (національна геодуховна цілісність – Вітчизна), людством і Богом (Всесвітня, або Космічна, геодуховна цілісність).

Пізнай Самого Себе

Сократ (наслідуючи Дельфійському оракулові)

Логічним витоком й одночасно предметом самопізнання є спеціальний **точний мовний апарат** – термінологічна база дослідження.

КУЛЬТУРНИЙ ЛАНДШАФТ	VS	САМОБУТНІЙ ПРОСТІР
КУЛЬТУРА	VS	СУСПІЛЬНИЙ І ОСОБИСТІСНИЙ ОБРОБІТОК САМОБУТНЬОГО ПРОСТОРУ

Успадковування

УСПАДКУВАННЯ САМОБУТНЬОГО ПРОСТОРУ:

Традиція

Самобутні смисли VS інформаційні коди

Авторська термінологія

НАСЛІДУВАННЯ КУЛЬТУРІ = запозичення надбань	VS	Спадкоємний обробіток самобутнього простору = успадкування Традиції = НАСЛІДУВАННЯ КУЛЬТУРИ (спадкоємцями)

У системі спадкоємних ієрархічних інформаційно-територіальних зв'язків нас цікавить ***геодуховна цілісність*** – персональна, національна, всесвітня або космічна, – що усвідомлюється нами для наряджання Землі або для натхнення.

Для визначення явищ, на наше переконання, важливо контекстуально порівнювати іншомовні терміни з буквальним змістом відповідних лексем. Вітчизняний традиційний академізм невипадково був слов'яно-греко-латинським.

Спроби побудови спеціального точного мовного апарату як необхідної термінологічної бази будь-якого дослідження, для мистецької мети з розвитку красивого, красного середовища життєдіяльності людини, – такі спроби свідчать про потребу застосовувати свою лексику для вітчизняної методології (самобутній простір) й запозичені терміни – для виведення її на міжнародний рівень і, відповідно, для досягнення такого рівня: це вже *культурний ландшафт* як результат осмисленого обробітку свого самобутнього простору на рівні кращих зарубіжних взірців і міжнародних технологічних досягнень.

Успадковуючи й розвиваючи самобутній простір, на наше переконання, слід не просто запозичувати надбання, не просто мавпувати досягнення, наслідуючи культур**і**, але саме здійснювати успадкування культури, тобто наслідування культур**и** її природними спадкоємцями. Як бачимо, це парадоксальним чином доповнює чи навіть заперечує усталені норми української літературної мови.

Звісно, першопричиною й витоком самобутнього середовища є саме народ, і варто спробувати вибудувати провідні смисли народу як явища, тобто об'єктивної системи, виявляючи – українською – будову цієї першопричини, або з грецької – структуру цього сутнісного логосу. Послуговуючись сонячною шестипроменевою символікою, до якої звернемося згодом, розглянемо народонаселення як своєрідний концерт етносів – цілісність, котра має вище покликання, що реалізується засобами компонентів (елементів системи) відповідних функціональних призначень, як-от взаємозв'язані освітньо-виховні традиції, наука та господарство, мистецтво з образотворення у середовищі рідної країни і, не останньою чергою, традиційна держава на захисті цього руху, покликана на його забезпечення й організацію.

Ядром цих системних елементів, їх спільним центром – і назвою з узагальнення самобутніх смислів – постає назва народу, а точніше, його природна самоназва. Якщо власне народ – це відносно стала у часі й просторі чи мігруюча група розселення, котра формує спільну етносоціальну систему,

явище — φαινόμενο — phenomenon

цілісність — ακεραιότητα — integrity

форма — μορφή — gestalt

Λέξη — СЛОВО ΛΕΞΗ WORD

Λόγος — ПРИЧИНА, Λόγος REASON

ВИТОК

БУДОВА (СКЛАД) — δομή structure

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ та ВИЗНАЧЕННЯ

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ СИСТЕМ

(Людвіг фон Берталанфі)

Системне вивчення *об'єкту* – *народної самобутності*: **будова першопричини**, або структура логосу

явище (система)

складові частини (елементи, або компоненти)

зв'язки між елементами і зовнішніми системами

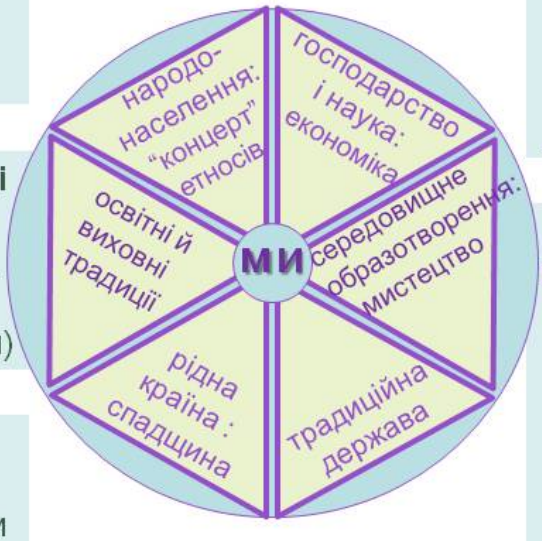

цілісність, котра має **вище покликання**

ув'язані компоненти в ієрархії (даної системи, її підсистем і надсистем), що мають призначення

Самобутні смисли VS інформаційні коди

Авторська термінологія: інтерпретації

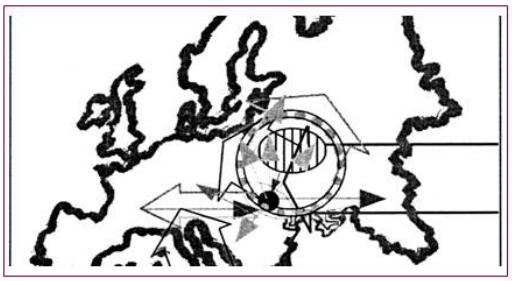

- **Розселення** – процес і результат (у вигляді форм і системних зв'язків) розміщення людей на території з її **наряджання***, що складається **історично**

*Освоєння території як духовного засвоєння

то ***розселення*** – це соціально-економічний і етнокультурний процес розміщення людей на територіях з *наряджання* Землі, що складається історично. Незалежно від видів розселення, категорій поселень чи їх розмірів, історичність і відповідна система історичного знання є першорядними для усвідомлення самобутності. Східноєвропейська рівнина саме як Руська – дім для народу України, для руського люду як стриженя нашого культурного руху під керівництвом стародавньої династії господарів, що замовляли своїм *нарядом* (тобто дорученням) мистецьку *ліпоту* середовища, – усе це спиралося на духовне, тобто адресоване ічності освоєння території. нашій традиції – органічне поєднання героїчної звитяги із самобутньою красою, як-от красою подібних вишивкам діагональних насічок на грудях декоративних танцюючих воїнів зі знаменитого скарбу із с. Мартинівка на еркащині.

Обравши гасло «Кожна дорога – це шлях додому», Укрзалізниця як носій міжнародної співпраці нагадує про міжнародні віросповідні смисли. Це теж – назавжди: молитовна жестикуляція Богоматері цілковито відтворює той самий русалчин образ «матері богів», що дивом зберігся у рідкісних образах русалок серед старовинної ранцузької геральдики.

На цьому етапі нашого дослідницького екскурсу вже потрібен аналіз мовно-культурного середовища й культурного ландшафту стародавнього, із виходом на материковий щабель взаємовпливів за допомогою культурних маршрутів – історичних зв’язків і сучасного їх усвідомлення – що проголошено ICOMOS як особливий різновид культурної спадщини.

Відповідно, наступна діалектична пара: міжнародні культурні маршрути чи все-таки шляхи зв’язків самобутностей, тобто *геодуховні* зв’язки. Тут стрижнева основа національної культури – українське лісостепове Руське Поле проявляється вбудованою у стародавні зв’язки материкового просторового щаблю. І які світоглядні смисли обумовлені цими зв’язками?

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ та визначення

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ СИСТЕМ (Людвіг фон Берталанфі)

Самобутні смисли VS інформаційні коди

Народ – відносно стала у часі й просторі (населення) чи мігруюча група *розселення*, котра формує спільну *етносоціальну систему*.

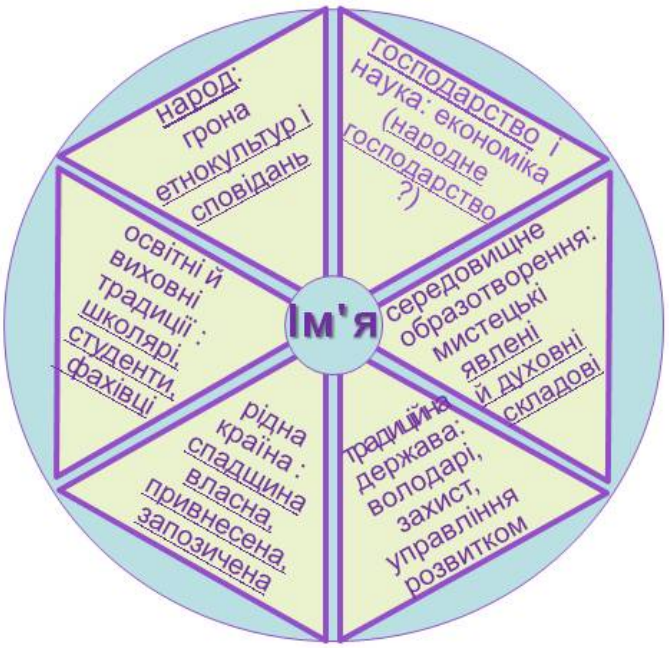

(Авторська термінологія)

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ та визначення

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ СИСТЕМ (Людвіг фон Берталанфі)

Самобутні смисли VS інформаційні коди

Розселення – соціально-економічний і етнокультурний процес розміщення людей на територіях з *наряджання Землі*, що складається історично. Основні види розселення – міське і сільське, основні форми – автономне чи групове.

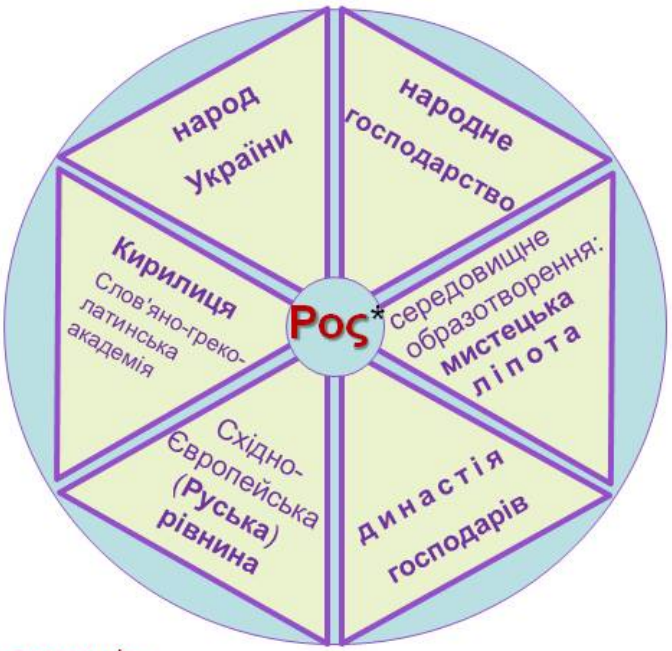

*Основний *етнонім* за грецькими писемними першоджерелами

(Авторська термінологія)

Важливо вірити :

кожна дорога – це шлях додому *

*Гасло Укрзалізниці (2023)

Явне непозбутне значення найдавнішого народного імені й традиційного державотворення для ідейно-філософської основи будь-якого культурного руху, для всіх мистецьких смислів спонукає відкрити цей важливий аспект, що найкраще розкритий науковими монографіями Михайла Брайчевського і Віталія Скляренка. З доробку першого автора пропоную взяти на замітку висновки про етнічну складність того середовища, в якому діяв літописний «рід руський», а головним чином, про те, що ті з наших пращурів, яких давні елліни (тобто греки) називали антами, самі себе називали полянами, і це був уже середини тисячоліття своєрідний політонім

а резюме монографії мовознавця Скляренка, який спирався на широке комплексне джерелознавство, заслуговує на прочитання. Насамперед, у монографії викладено нову концепцію походження назви *Русь*. Цю концепцію можна назвати варязькою, але аж ніяк не скандинавською. На наш погляд, писав Віталій Григорович, новгородці [точніше, об'єднання словен ільменських та інших племен, 862 року] звернулися за допомогою до ва́рягів-слов'ян (прибалтійських слов'ян), зокрема до варягів-ругів (слов'ян острова Рюген), які називалися ще *рутенами* [у романському мовному середовищі] або *русами* [за *самоназвою* й ва́рягами – за становою зайнятістю й покликанням]. Назва *рутени* (*руси*) на означення ругів [у германському мовному середовищі] походить від rutheni – назви одного з кельтських племен, оскільки кельти-рутени взяли участь в етнічному формуванні слов'ян острова Рюген [або Руян, Руга – у слов'янських діалектах].

Крім ва́рягів-русів (слов'ян острова Рюген), до яких новгородці звернулися по допомогу, у IX-X ст., за свідченням візантійських і східних джерел, існували також азовсько-чорноморські руси, які встигли голосно заявити про себе ще до запрошення новгородцями ва́рягів-русів на княжіння. У давнину Чорне море було назване Руським саме на честь азовсько-чорноморських русів (вони домінували на ньому), а не на честь віддалених від моря київських русів. Азовсько-чорноморські руси тісно пов'язані з антами [етнокультура *ВѣNT]. У зв'язку з вторгненням у землі антів волохів, під якими ми розуміємо франків, анти залишили свою дунайську батьківщину і переселилися в Приазов'я і Причорномор'я. Разом з ними переселилася і частина кельтів-рутенів (вихідців з Норіку), які стали професійним військом антів, у зв'язку з чим анти набули нового імені – руси [поряд із тим, що називалися також полянами у праслов'янському регіоні Поле, нині лісостепова Україна; за даними О. Стрижака, у галльському мовному середовищі слово «Ruth» означало «Поле»]. І азовсько-чорноморські руси, і ва́ряги-руси – слов'янсько-кельтського походження, і в тих і других русів назва походить від назви кельтського племені rutheni, але перші руси (азовсько-чорноморські) східнослов'янсько-кельтського походження, а другі (ва́ряги-руси) західнослов'янсько-кельтського походження. Азовсько-чорноморські руси підтримували тісні зв'язки (торгували, здійснювали спільні військові походи) із своїми співвітчизниками з острова Рюген (ва́рягами-русами) [каботажним плаванням] спочатку через Балтійсько-волзько-донський шлях, а згодом через Дніпровський шлях (шлях «із ВЪ́ЯРЯГЪ У ГРЕКЫ»).

“Культурні маршрути” – чи шляхи зв'язків самобутностей – ***геодуховні зв'язки*** ?

І які смисли обумовлені цими зв'язками ?

1968

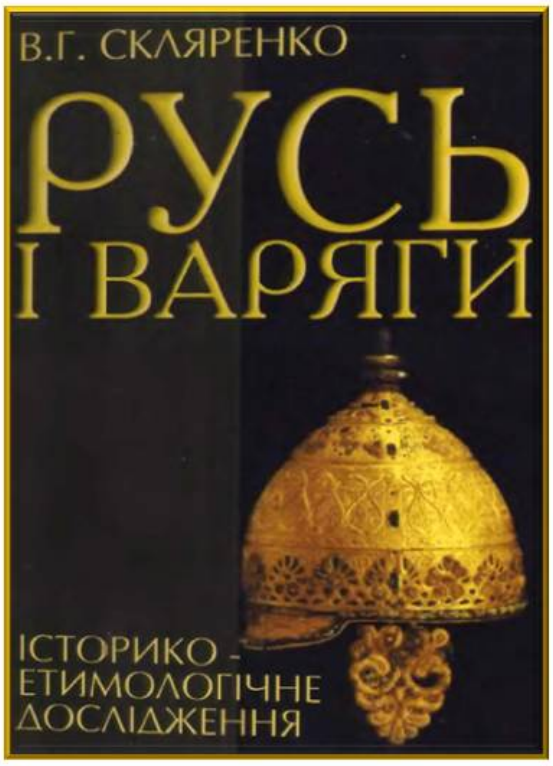

2006

апорізькі козаки були нащадками азовсько-чорноморських русів. Від азовсько-чорноморських русів вони успадкували не лише мужність і відчайдушну хоробрість, а й одяг (широкі штани) і зачіску (оселедець) [як і навики каботажу на малих човнах].

У монографії розглянуто докази норманістів на користь своєї теорії: свідчення Бертинської хроніки 839 р.; розповідь Ліудпранда, єпископа Кремонського; розповідь Іоанна Диякона про похід норманів близько 865 р. на Візантію; розповідь Ахмеда ал-Якубі про напад русів на Севілью; імена руських князів, послів і купців, які наведені в договорах Олега та Ігоря з греками; назви дніпровських порогів, про які повідомив візантійський імператор Константин Багрянородний у своєму творі «Про управління імперією». Перші чотири докази [на користь нібито скандинавського походження династичних русів] не вважаються основними. Тому особлива увага в монографії приділена двом останнім доказам. Імена руських князів, послів і купців у договорах Олега та Ігоря з греками норманісти ототожнюють із скандинавськими. Таке ототожнення імен є основою норманізму. Етимологічний огляд ва́ряго-руських імен показав, що значна їх частина має не скандинавське, а кельтське походження. Деякі ва́ряго-руські імена є естонськими, а деякі – іранськими. Досить численну групу становлять ва́ряго-руські імена скандинавського походження, але це не суперечить викладеній нами концепції походження назви *Русь* (і Руської держави), оскільки ва́ряги-руси острова Рюген, живучи в одному регіоні (Балтійському) із скандинавами, не могли не переймати скандинавських імен.

На відміну від норманістів, які вважають руські назви порогів скандинавськими і відповідно руську мову – нібито скандинавською, ми обстоюємо думку, що руські назви порогів – це назви, які вживали ва́ряги-руси з острова Рюген, і відповідно руська мова – це мова ва́рягів-русів з острова Рюген. Поява скандинавських назв деяких порогів у русів (і відповідно у Константина Багрянородного) зумовлена тим, що при освоєнні Дніпровського шляху ва́ряги-руси з острова Рюген наймали із скандинавського (шведського) середовища досвідчених лоцманів, які вміли долати пороги. У монографії обґрунтовується положення, що не *Русь* походить від фінського *Ruotsi* «Швеція», а навпаки: фін. *Ruotsi* походить від *Русь*. Разом з тим ми вважаємо, що назва ва́ряг (ва́ряги) – не скандинавського, а слов'янського походження. Ця назва [із початковим наголосом на першому складі] виникла у середовищі прибалтійських слов'ян (waragъ) і первісно означала «воїн, який охороняє слов'янське узбережжя Балтійського моря» [тобто «охоронець» або, у сакральному розумінні, «сонячний охоронець» так само, як і «ко́лбяг» на південно-східному узбережжі Балтики]. Вона утворена за допомогою суфікса – agъ від іменника warъ «охорона, захист».

Скляренко опублікував ці висновки 2006 року, а 2008-го на півдні сучасної Франції, на землі стародавніх галльських рутенів, група археологів на чолі з Філіпом Грюа відкрили героїчне святилище, яке за своїми образотворчими ознаками було явно праслов'янським. Рідкісний навіть для Галлії художній рівень виконання стел із солярними, а саме Перуновими, та геральдичними «богородичними» чи «русалчиними» знаками, явно не сприйнятими свого часу опонентами цієї еліти (святилище було зруйноване задовго до Р. Х.), –

цей винятковий рівень й унікальне образотворення були вірно відмічені французькими спеціалістами в оформленні декількох археологічних виставок,

а також у наукових публікаціях, якими дослідники проілюстрували поєднання сонячної образності русинів із «русалчиними» чи так званими «якірними» знаками, вирізьбленими в камені.

Форми й жестикуляція фігур, через доволі високий рівень мистецького абстрагування образів рутенського святилища, не так нагадують наших вишитих берегинь,

але цілком тотожні конфігураціям стародавніх споріднених сакральних знаків і родових символів з мотиву дерева життя, жінки-дерева чи жінки-вазону, ґенези, дерева роду, а найцікавіше, відповідають абрисам князівських емблем або «знамен».

Що ж стосується народних зображень шестипроменевого «громовика», тобто символу Перуна, то він був популярний від Прикарпаття (тут на хатньому сволоку «громовик» разом із Русом – охоронцем Дніпровських порогів) до Берестейщини (на прядках),

Уманщини (тут разом із ідеограмою Світового дерева на спинках саней),

і це цілком вписується в сонячне образотворення ритуальних колісниць, знайдених там само на святилищі русинів, що відтворювалося нашими книжниками принаймні до XIV ст. включно.

Як написав Філіп Грюа у відповідь на запит електронною поштою, нинішні драматичні події не дозволяють планувати нові культурні проєкти, навіть виставкові, наприклад, запропонований нами «Франція – Україна: скарби героїв»,

Героїчні святилища і символи стародавніх русинів

Le sanctuaire héroïque à stèles des Touriès à Saint-Jean et Saint-Paul

Прядки
з України

Героїчне святилище **Тур'є** в Сен-Жані та Сен-Полі, Аверон (відкриття археологів Філіпа Грюа та колег **2008** року): стела в експозиції музею Монрозьє

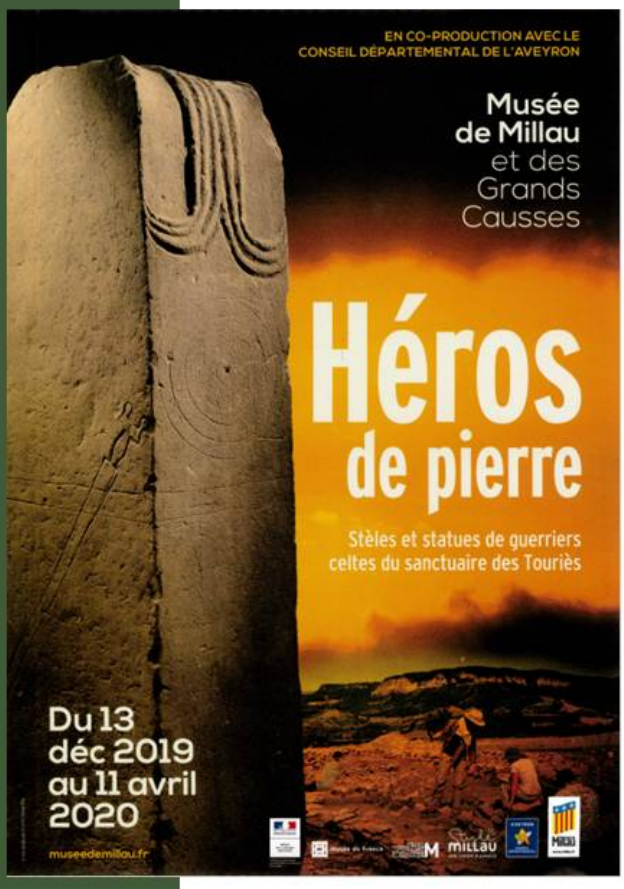

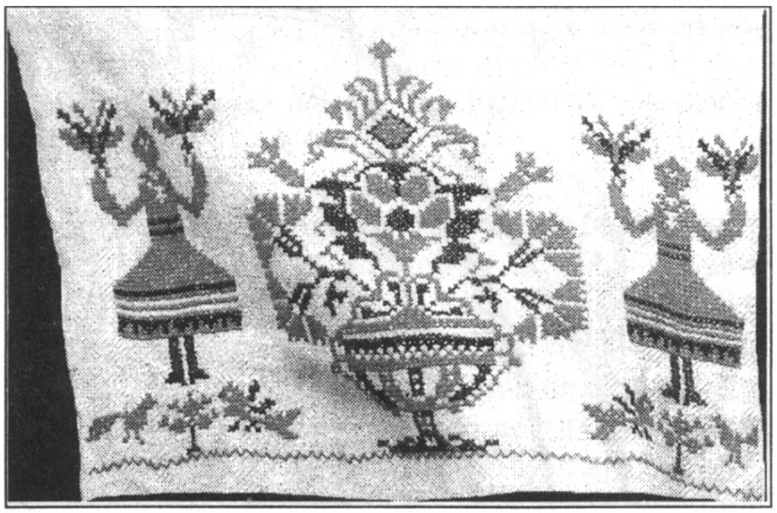

Берегині. Фрагмент рушника.
Рівненщина, поч. XX ст. Фото В. Захарука

Стародавні споріднені сакральні знаки і родові символи (мотив дерева життя, жінки-дерева, матері-землі, ґенези, дерева роду), відповідні князівські емблеми:

1) різьблення на черепі мамонта, XII тис. р. до н.е. (Межиріч, Канівщина);
2) давньоєгипетський ієрогліф «ріст» або «ґенеза»;
3) печатки Урарту;
4) змієнога крилата Гея (Апі) – донька Борисфену, володарка скіфів на люстерці і на золотій пластині IV ст. до н.е. (Гайманова могила);
5) «рожаниця в будиночку із нащадками та птахами» – давній мотив на вишивці;
6) знаки на срібних прикрасах VI-VII ст. із Мартинівського скарбу, Черкащина;
7) амулет із Донської Русі (північний або роський варіант салтово-маяцької археологічної культури);
8) знак на печатці Ізяслава Ярославича;
9) знак Святослава Ярославича (XI ст.; реконструкція за Ізборником Святослава);
10) князівська печатка з Білоозера;
11) «розквітлий хрест» на князівський печатці;
12) абрис знаку Ольговичів п. XIII ст.;
13) давній «вінницький» знак на печатці Вінницьких Малих і Великих Хуторів 1839 р.;
14) давній знак на медальйоні Суздальського опліччя к. XII – поч. XIII ст.;
15) родовий символ волинських князів Боремельських на печатці;
16) герб Д. Апостола XVIII ст.

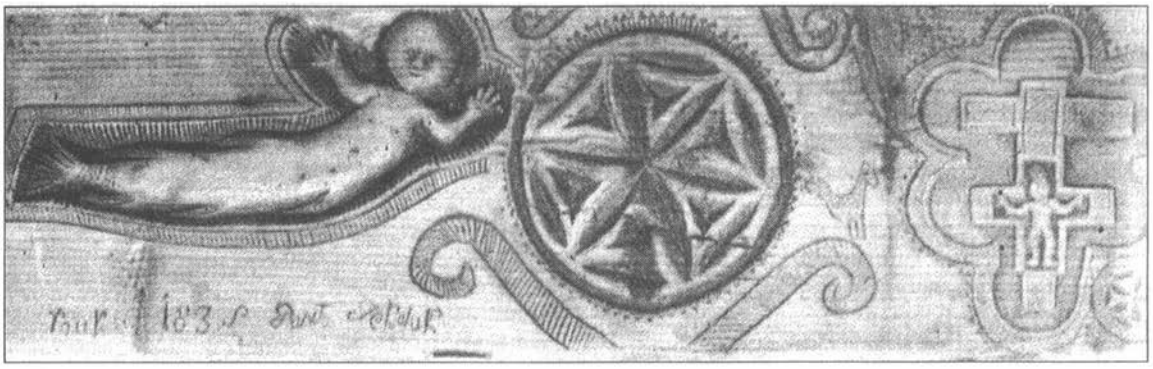

Данило Еколюк. Сволок хати з громовим знаком.
Село Білоберізка, Івано-Франківщина. 1836

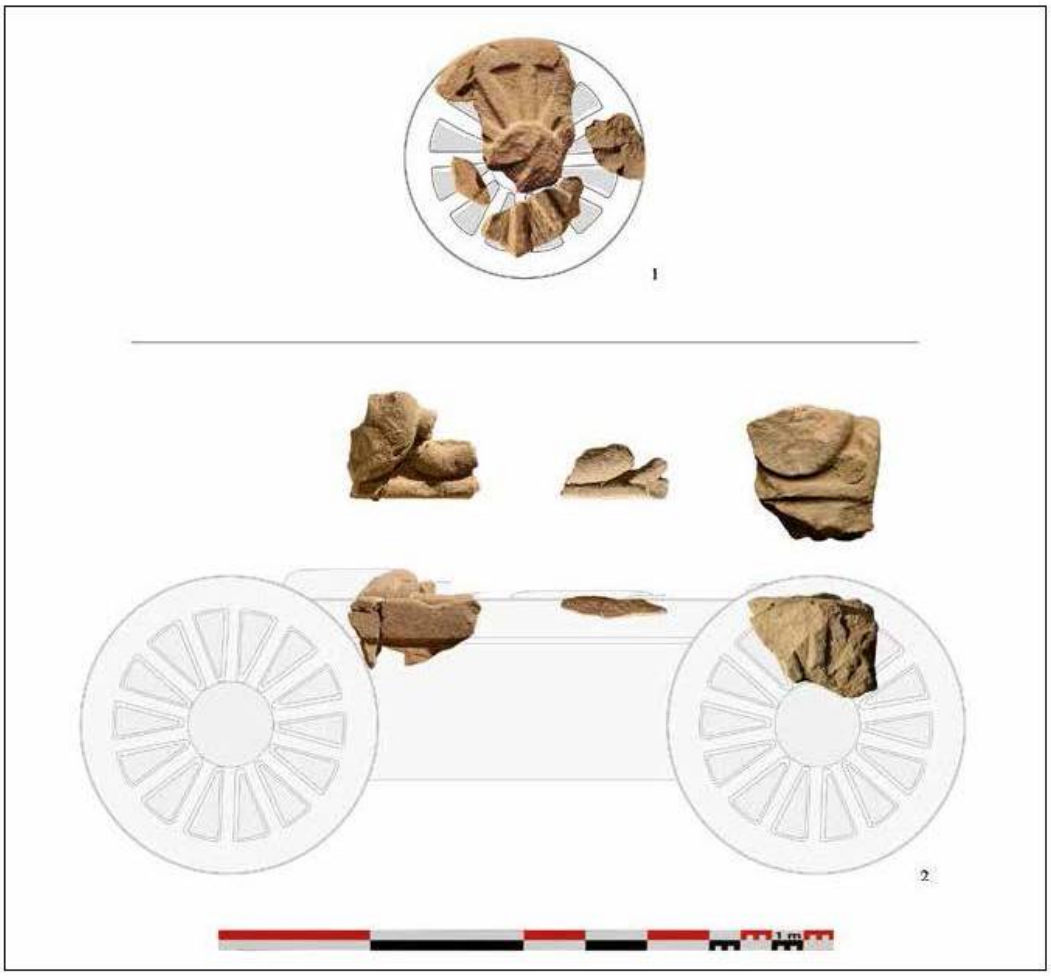

Fig. 15. Les fragments des deux représentations de chars mis au jour sur le site des Touriès.

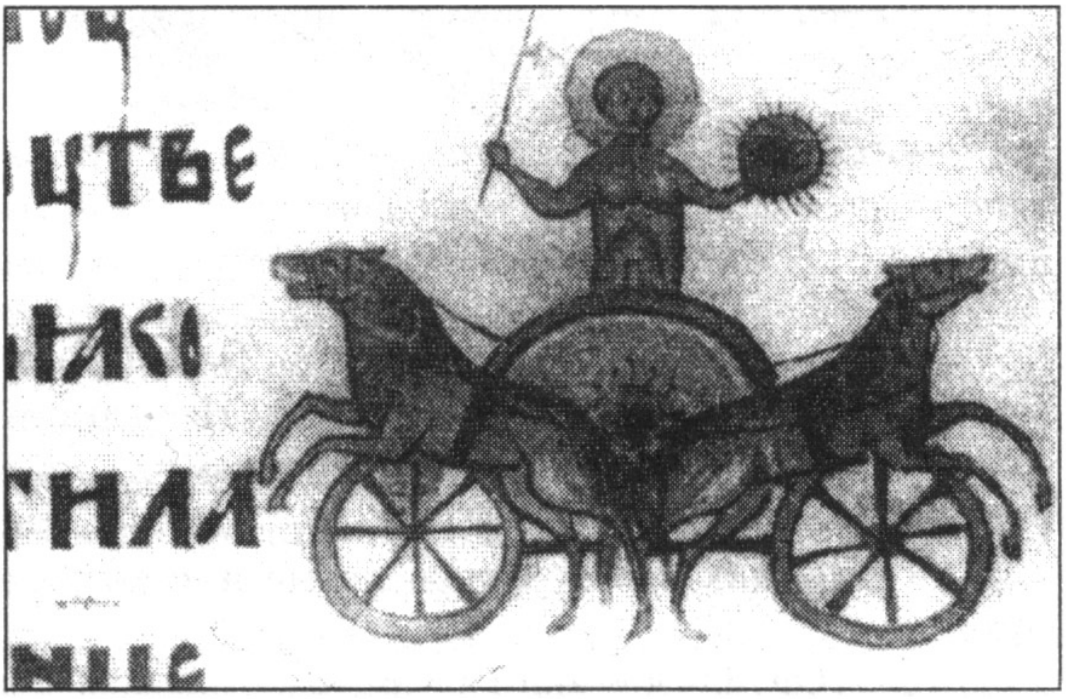

Божество Сонця.
Мініатюра із «Київської псалтирі». 1397

але, мабуть, потужної науково-популярної роботи французьких археологів та музейників поки достатньо, нехай навіть це досі розглядалося виключно як «протоісторія Франції».

Адже опублікована французами реконструкція просторової композиції святилища русинів на цьому мальовничому мисі, дослідженому археологічною експедицією,

засвідчила тотожність розпланування зі святилищем Богіт понад Збручем, де стояв знаменитий Світовид-Рід, нині – експонат Краківського археологічного музею. Між цією пам'яткою й аналогічними за образотворенням та функціональними зображеннями русинськими стелами пролягли майже півтори тисячі років боротьби й мандрів,

зокрема й тих, що засвідчені пам'ятним написом про «князя русинів Одоакра» на мармуровій плиті, відтвореній 1521 року на території кладовища Св. Петра в нинішньому Зальцбурзі – у колишній римській провінції Норік.

Одоакр на монеті (Равенна, 477 р.).
Британський музей

Хоча це той самий Одоакр, який у V столітті правив Римом, відповідні геодуховні зв'язки Руського Поля, на наш погляд, розпочинаються все-таки не з Риму, а від його суперника, а саме – від Вей, головного етруського міста. Сьогодні вже складно зробити однозначні остаточні висновки про виникнення у конкретних точках й за певних умов тих етнополітичних біфуркацій, що призвели до розвитку двох основних відгалужень стародавнього «роду руського». Але не викликає сумнівів і першість у цьому русі – від бронзового та раннього залізного віків, і, найголовніше, сталість від Середньовіччя саме південного Руського Поля обабіч Дніпра, тобто лісостепової України.

Виділяючи в цьому контексті основні фактори розселення й освоєння територій, за яких формувалося самобутнє середовище народу, зосередимося, отже, саме на етнокультурних підвалинах нашого «духовного добробуту», за висловом Володимира Винниченка. Адже етнокультурні фактори обумовлюють хронологічну глибину, обсяги та характер розселення й освоєння територій і джерело традиційного державотворення.

Традиція – слово латинське, буквально «передача» чи «оповідання» – це і в українських умовах, як бачимо, та священна таємниця, таїна, захопленість якою, на думку Альберта Ейнштейна, і становить справжнє джерело будь-якого дійсного мистецтва і науки.

Commune de Saint-Jean-et-Saint-Paul, Aveyron
Sanctuaire héroïque des Touriès

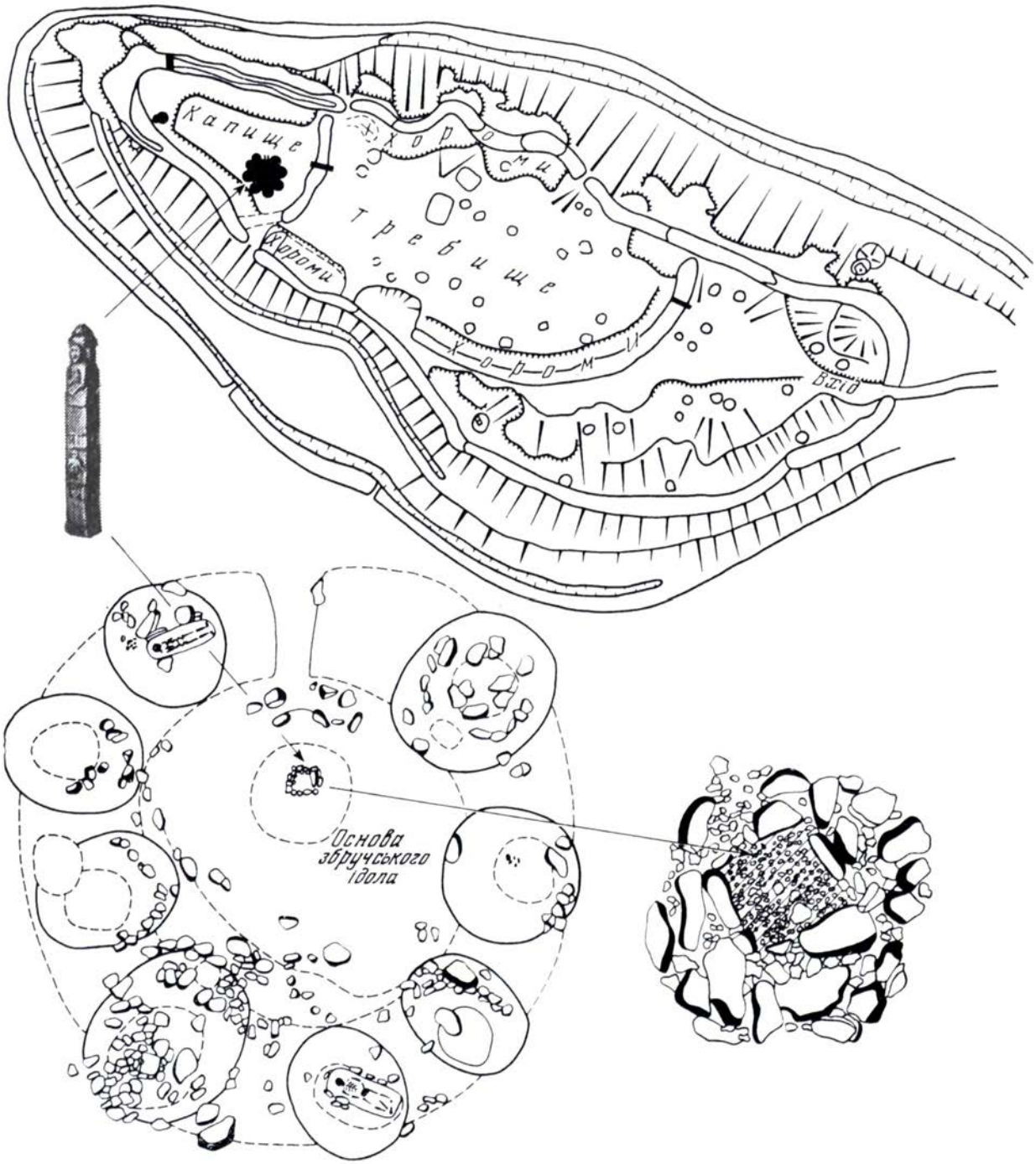
Капище
Требище
Основа
збручського
ідола

Геодуховне поле стародавнього “роду руського”

Ті геральдичні символи, що у слов'ян називалися «вьонді», тобто «гачки» (як і «гаки» алано-сарматського мовного середовища), відповідали позі породілля й жестикуляції Великої Матері богів – Матері й самого Сонця, явно прислужилися і галльським праслов'янам, котрі себе називали, як довів український мовознавець Олександр Стрижак, Reuth чи Ruth – «поле» або «світле місце».

Мовно-культурний контекст вимагає від нас змістовно відрізняти одне від одного усі ті слова-визначення для народу, що нами запозичені й застосовані одночасно – етнос, національність, нація, – адже це різні слова. Самоназва етносу, його позиціонування як етнокультури під своєю самоназвою

дозволяє вважати, що власне етнокультура передує мовно-ідентичнісній національності,

якщо вважати етнокультуру самобутньою геодуховною цілісністю. Якщо прийняти, що етнокультура – свого роду найдавніша модель, модератор з естетичного співчуття між солідарними групами та з їх спільної політичної культури, то

зрозуміло, як відбувався багатонаціональний рух материком і чому русини-праслов'яни, найзнатніші серед слов'ян (за свідченням арабських авторів), виконували обов'язок військового покликання. Геодуховними зв'язками, насамперед нашими – давньоруськими, охоплено весь материк.

Знаменита пам'ятка Вінниччини, вирізьблена у скелі над річкою Бушанкою, несе віросповідну символіку полян і русі умовно «кельтичного», або галльського, образотворення: священний гідронім Буша віддзеркалює ідею народження душі, про яке уклінно молить породілля – вагітна з чашею біля Дерева життя, на якому півник – провісник перемоги світла й образ тієї самої душі – оберігається й благословляється Оленем-Вседержителем.

Вважаємо, для повноцінного аналізу місцевої самобутності й виділення поселенських смислів даного місця або краю необхідно комплексно застосовувати в якості складових історії розселення інформацію з писемних першоджерел, а саме, з археографії оригіналів, з археологічних даних у співставленні саме з першоджерелами відповідного часу, а також із місцевої топоніміки й символіки, зокрема геральдичної, як віддзеркалення двох попередніх свідчень.

… Відчуття таємниці, захопленість таїною є справжнім джерелом будь-якого дійсного мистецтва і науки.

Альберт Ейнштейн

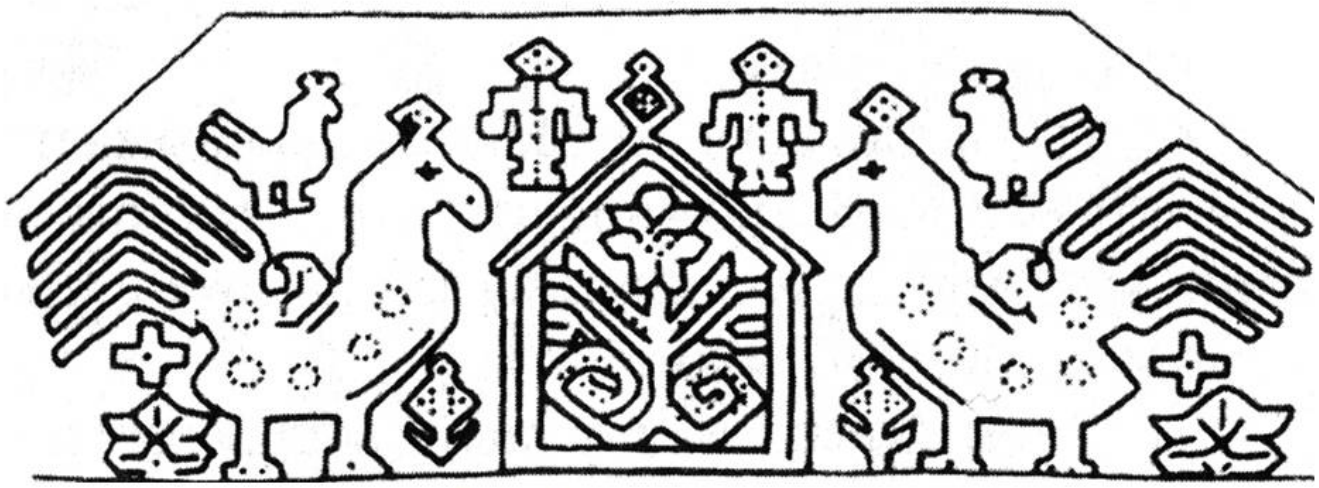

Слов'янська вишивка
"Рожаниця в будиночку"

ТРАДИЦІЯ (з лат. ***traditio*** – передача, оповідання) – звичаї, усталений порядок та смак, що складають основу зв'язку поколінь.

ВѢНДИ
(слов'янські знаки)

VINDO
(кельт.) -
БІЛИЙ

REUTH
(кельт.) -
ПОЛЕ

МЛИН (У МУЗЕЇ НАРОДНОЇ АРХІТЕКТУРИ ТА ПОБУТУ УКРАЇНИ)

tamga -
тюркський
знак

gakk -
алано - сар-
матський
знак

rhox-olani

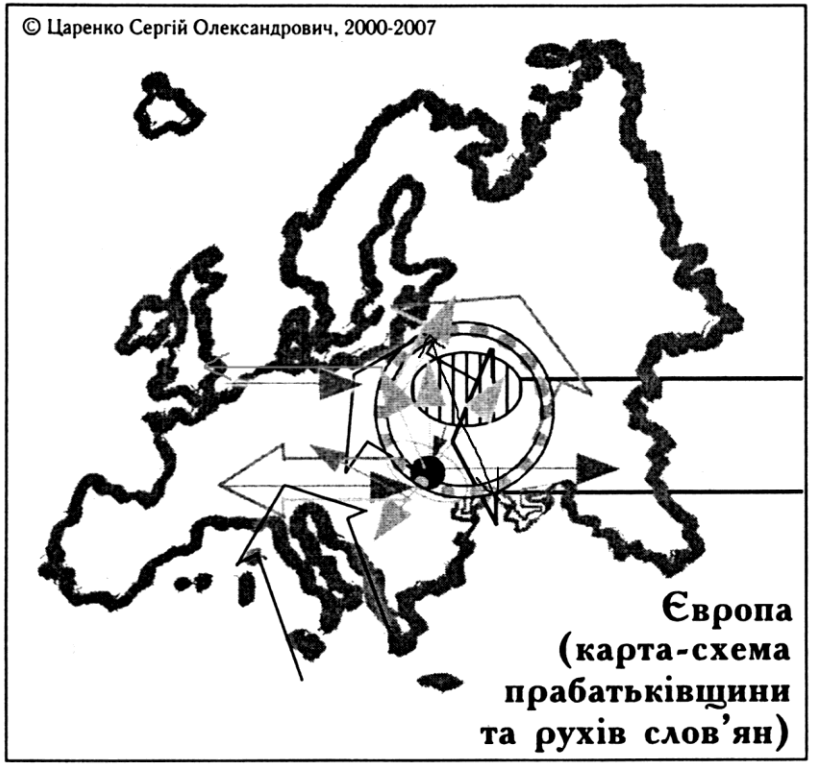

область слов'янських "автохтонів"

шляхи протослов'ян (енеоліт) і праслов'ян (бронза, залізо)

шляхи слов'ян (сер. I тис.) і русів (русинів/ рутенів, ругів, о-рос)

порубіжний вузол: Карпати

"серце прабатьківщини" (ареал "сколото-вєнів")

НА ПЕРЕВАЛІ РУСЬКЫЙ ПУТЬ

(Підкарпатська Русь – Закарпатська область України)

Геодуховними зв'язками охоплено весь Материк

Священний барельєф у давньослов'янському скельному храмі, с. БУША, Вінницька область, Україна

“ТРИ ДЖЕРЕЛА І ТРИ СКЛАДОВІ” ДЛЯ ІСТОРІЇ РОЗСЕЛЕННЯ

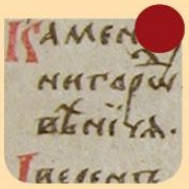

ПЕРШОДЖЕРЕЛА І ХРОНОЛОГІЯ: **археографія оригіналів**

Смисли — у первинних найменуваннях явищ, понять
(аналіз і синтез через фактологічну критику історіографії)

АРХЕОЛОГІЯ (на прикладі Подільського регіону: I — XIV ст.):

не «скіфський степ», а **земля сколотів-орачів**; *Сарматія*; (Західне)
Руське Поле; *Браславія; Подільська земля
Болохівська земля; *Русь Дольна

МІСЦЕВА ТОПОНІМІКА Й СИМВОЛІКА:

с.ЧЕРВОНЕ
р. БОГЪ

символи функцій території, їх духовних сенсів і родоводів
як свідчення розвитку корінних етнокультур

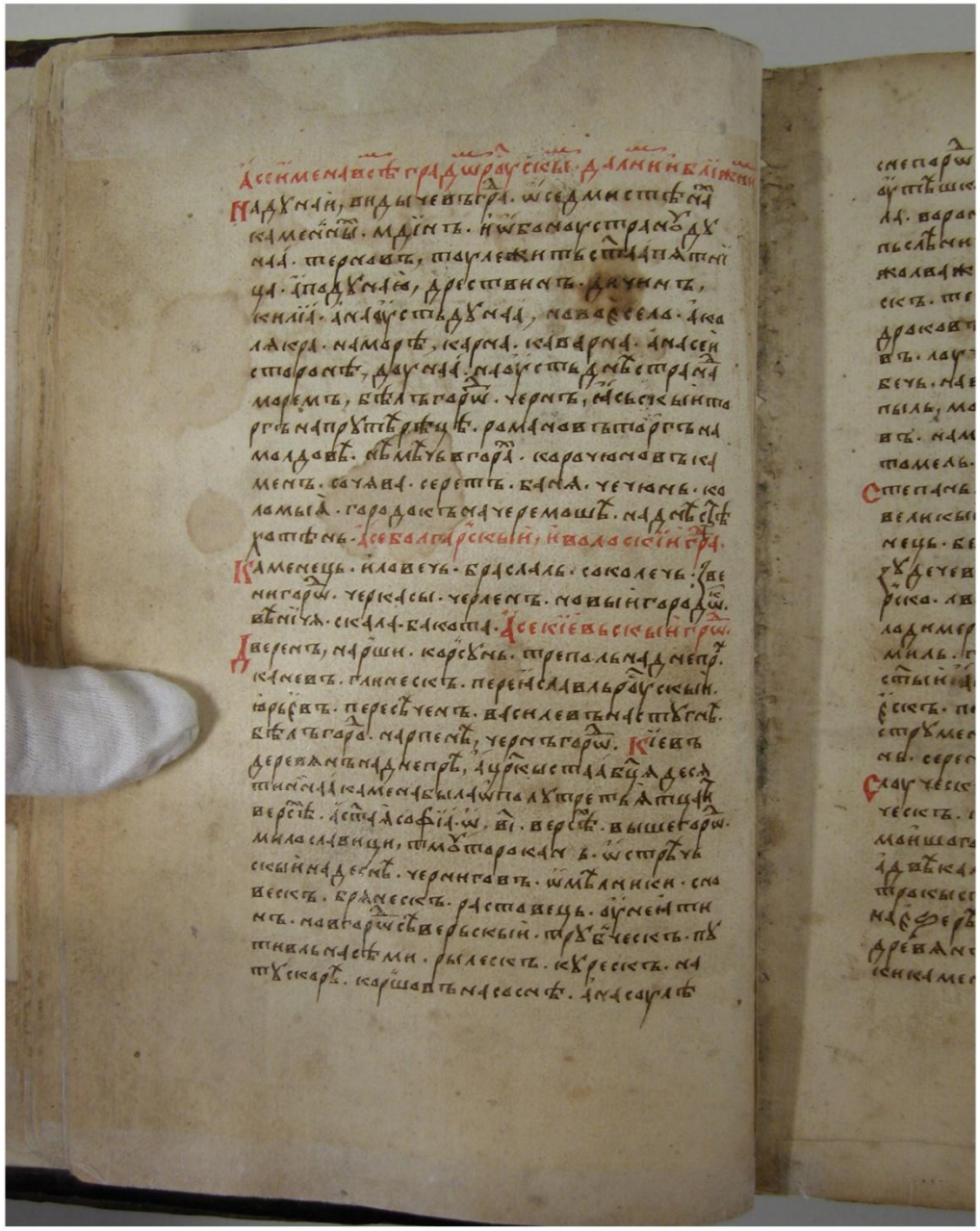

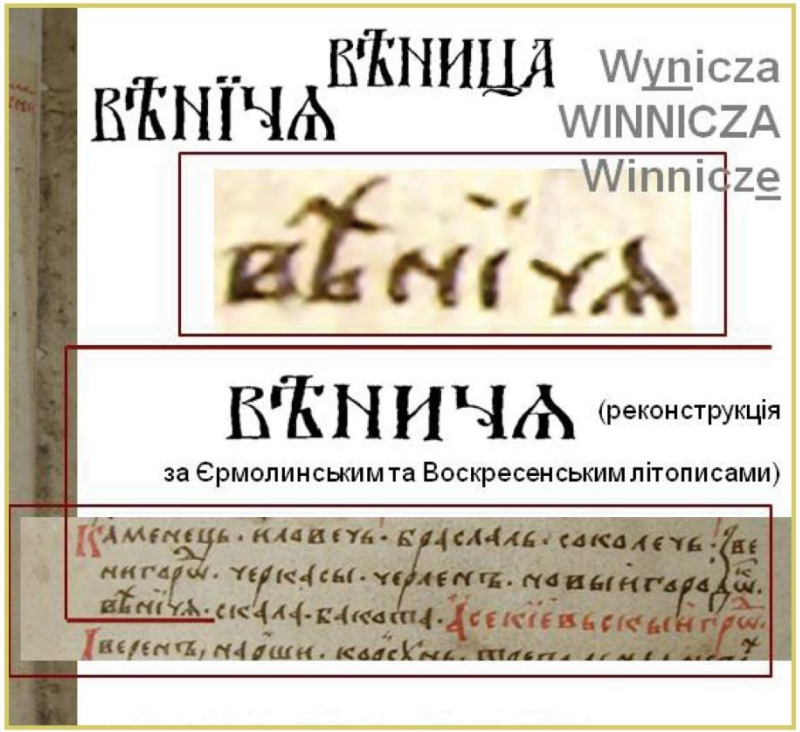

“СПИСОК ГРАДІВ РУСЬКИХ”

Автентично:

А СЄ ИМЕНА ВСѢМЪ ГРАДОМЪ РОУСКЫМ ДАЛНИМЪ И БЛЇЖНИМЪ

Фрагменти: фотокопія з оригіналу найдавнішого рукопису поч. XV ст. (Комісійний список Новгородського I лтп.).

Регіон Поле (Руське Поле) – земля полян-антів за пам'ятками пеньківської культури

(із публікації: Винокур І., Телегін Д., 2004)

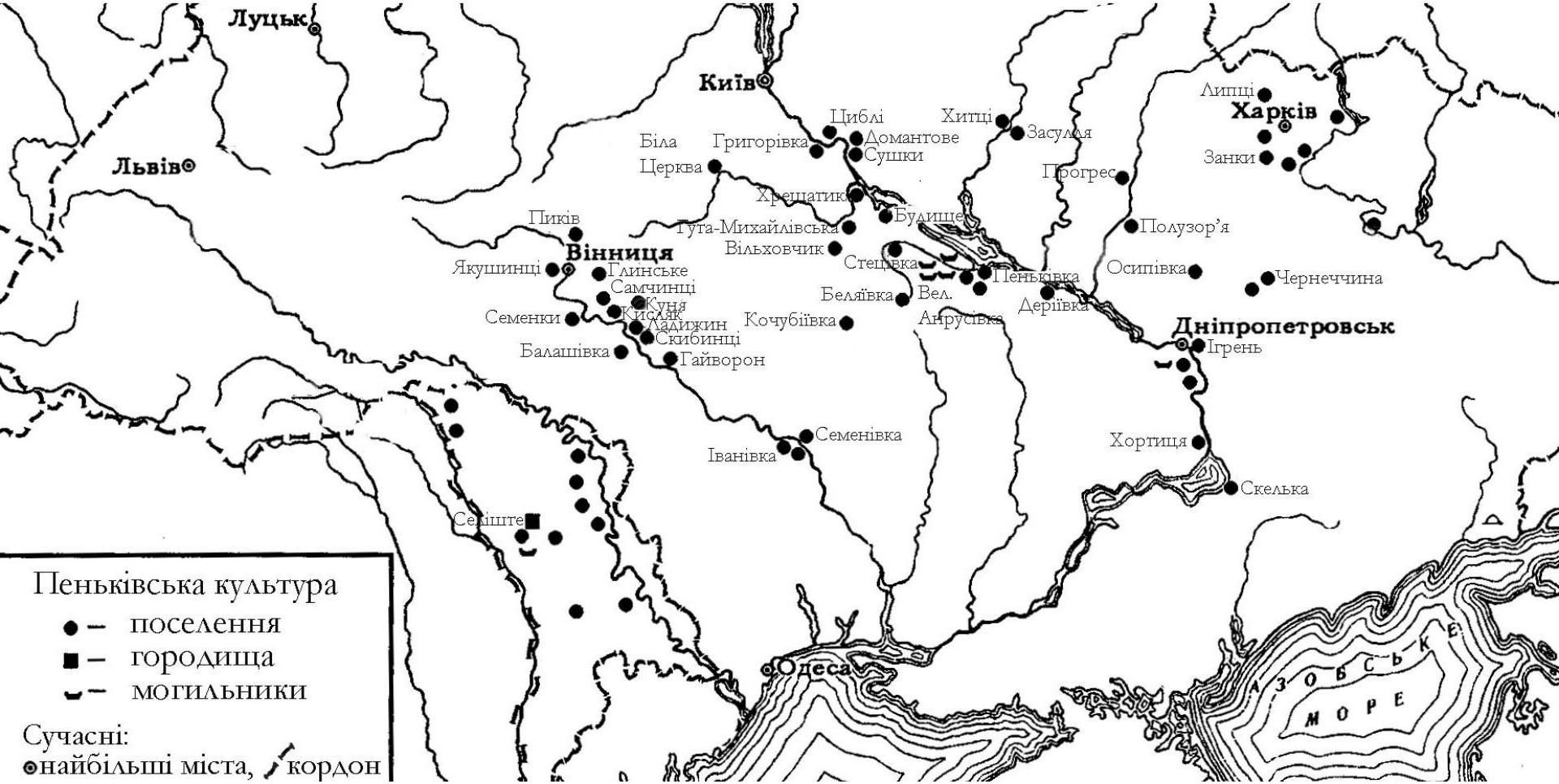

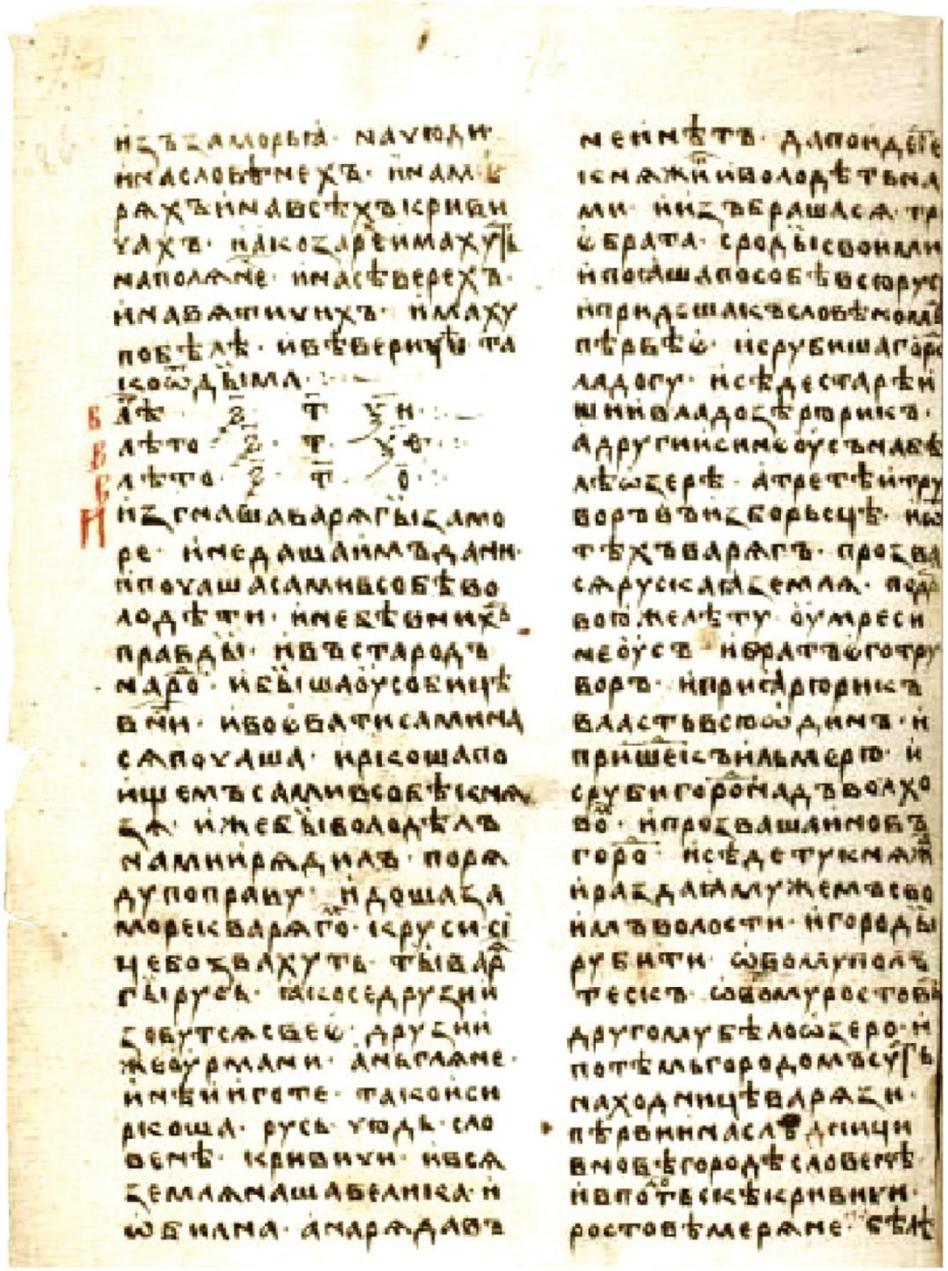

СКАЗАННЯ ПРО ПОКЛИКАННЯ КНЯЗІВ

(Іпатський літопис,
арк. 8 зворот., фрагмент)

(862) … ИДОША ЗА МОРЕ К ВАРѦГОМ҃. К РУСИ . СІЦЕ БО ЗВАХУТЬ . ТЫ ВАРѦТЫ РУСЬ . ЯКО СЕ ДРУЗИИ (народы) ЗОВУТСѦ СВЕЄ . ДРУЗИИ ЖЕ ОУРМАНИ. АНЬГЛѦНЕ . ИНѢИ И ГОТЕ. ТАКО И СИ (ва́ряги русь – не шведи, не норвежці, не дани, не готи; у слов'янському станово-етнічному званні мешканців Помор'я «**ва́ряг**» початковий наголос – на першому складі) РКОША РУСЬ ЧЮДЬ СЛОВЕНѢ КРИВИЧИ И ВСѦ ЗЕМЛѦ НАША ВЕЛИКА . И ѠБИЛНА . А НАРѦДА (княжого доручення) ВЪ НЕИ НѢТЪ. ДА ПОИДЕТЕ КНѦЖИТ҃И ВОЛОДѢТЬ (управляти) НАМИ. И ИЗЪБРАШАСѦ ТРИЄ БРАТА С РОДЫ СВОИМИ И ПОЯША ПО СОБѢ ВСЮ РУСЬ (дружину)… И ѠТ (від часу) ТѢХЪ ВАРѦГЪ ПРОЗВАСѦ РУСКАѦ ЗЕМЛѦ …

(882) … И СѢДЕ ѠЛЕГЪ КНѦЖА В КЫЕВѢ. И РЕЧ ѠЛЕГЪ СЕ БУДИ МТ҃(И) ГОРОДОМ РУССКЫМЪ . И БѢША ОУ НЕГО СЛОВѢНИ И В(А)РѦЗИ И ПРОЧИИ ПРОЗВАШАСѦ РУСЬЮ… (898) … А СЛОВѢНЕСКЪ ЯЗЫКЪ (народ) И РУСКЫИ ѠДИНЪ. ѠТ (від часу) ВАРѦГЪ БО ПРОЗВАШАСѦ РУСЬЮ А ПѢРВѢЄ БѢША (раніше звалися) СЛОВѢНЕ. АЩЕ И ПОЛѦНЕ ЗВАХУСѦ НО СЛОВѢНЬСКАЯ РѢЧЬ БѢ ПОЛѦМИ ЖЕ ПРОЗВАШАСѦ. ЗАНЕЖЕ В (регіоні) ПОЛѢ СѢДѦХУ. ЯЗЫКЪ (народ) СЛОВѢНЬСКЫИ БѢ ИМЪ ЄДИНЪ (**ПВЛ** за Іпатським літописом)

Материкові словесні форми навколо этимології імені-титулу

ОЛЬГ(А) / ОЛЄНА / АЛЁНА

ВОЛОГА, (В)ОЛЬГА – волога, **водна (річкова) стихія** = **ӮША (ӮШИ́)**

ОЛЪТАРЬ – жертовник, вівтар

ОЛ'ЌИ – олей (ритуальна олія)

ОЛ҂МБЪ – Олімп, у ел**л**інів = **обитель богів**

ОЛЬГЪЧИТИ – полегшити, **позбавити (від страждань)**

ОЛЬДЄГА – плес, дільниця річки з повільною течією й великим плесом (ритуально важливий і вшанований);

ОЛЬТАРИКЪ – острівець

ОЛЯДИЯ – човен, корабель

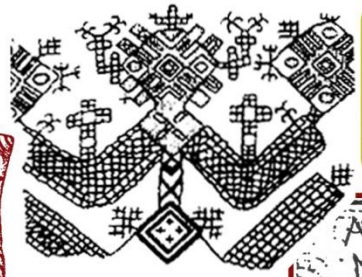

*Д'ОЛГ

*Д'ОЛЯ

*Д'УША

(таврійська) **ОРСИЛОХА** = **АПІ СКОЛОТІВ**

ДОНЬКА ДНІПРА = РУСАЛКА КИЙВЕЛА

(лат. **КИВЕЛА**; ***КЫЯВА**)

Э(Є)ЛЬ (на івриті) **БОГ**

ВОЛХВ

МОЛЕНИЄ

ПОЛЄ

(Г)ОЛЬШАНЫ

ВОЛГА

ВОЛЯ

СО(Л)НЦЄ

ВОЛОШБА

ОЛІЯ

ГОЛ (санскр.) — сонячна куля

ПОЛОГИ

СОЛЄЯ

ОЛТАРЬ

ОЛГ = OIW *колтів (кельтів)

Орша в Білорусії, білоруські ж Гольшани, або Альшани, родові для Вінницької княгині (принцеси Ольшанской Олены Борисівни, або Оль-Гамантівни за Никонівським літописом).

Поєднння в Бушанській пам'ятці образу Оля «Вседержителя» із гідронімом-образом ведійської *Ушас* – «Сонячної Води Життя», матері богів, супутниці й іпостасі ведійського володаря небес Ва́руни, є принципово знаковим.

Полянському («антському») — сучасному подільському гідроніму *Бушанка – Буша* відповідають подільська *Ушиця* – ще одна притока Дністра західніше, набережна Уші в альпійській Лозанні й річка Уша в білоруському Несвіжі – джерелі титулу князя Федора Несвизького, отчича Вінницького, вірогідно, онука чи внучатого племінника Вінницької княгині. Семантичні відповідники *Уші*– Рша, вона ж Рось,

ГЕРБ роду ТОМАРА

Романо - кельтська фібула (застібка), за формою – ПЕЛЬТА – щит амазонки

Форма-штамп для виготовлення прикрас, X-XI ст., Київ

Авторська термінологія

Середовищне образотворення – цілісна *ліпота* функціональних форм і всієї мистецької виразності (зокрема, не лише візуальної) успадкованого (історичного) середовища, творення нового спадкоємного середовища засобами зодчества (архітектурно-містобудівної композиції), у т. ч. монументального, садово-паркового (ландшафтного), образотворчого мистецтва, дизайну просторів (цілісного та/або виокремлено детального) та предметів, інженерного обладнання споруд і територій у контексті збереження та використання історико-культурних ресурсів, примноження спадщини громади й даного місця, відображення самобутніх уподобань і потреб замовника, автора, суспільства через відповідальну взаємодію з Творцем Вищим – творчість у Любові до Бога та з любові до ближніх, – заради попередніх, нинішнього й прийдешніх поколінь *наряджання Землі*.

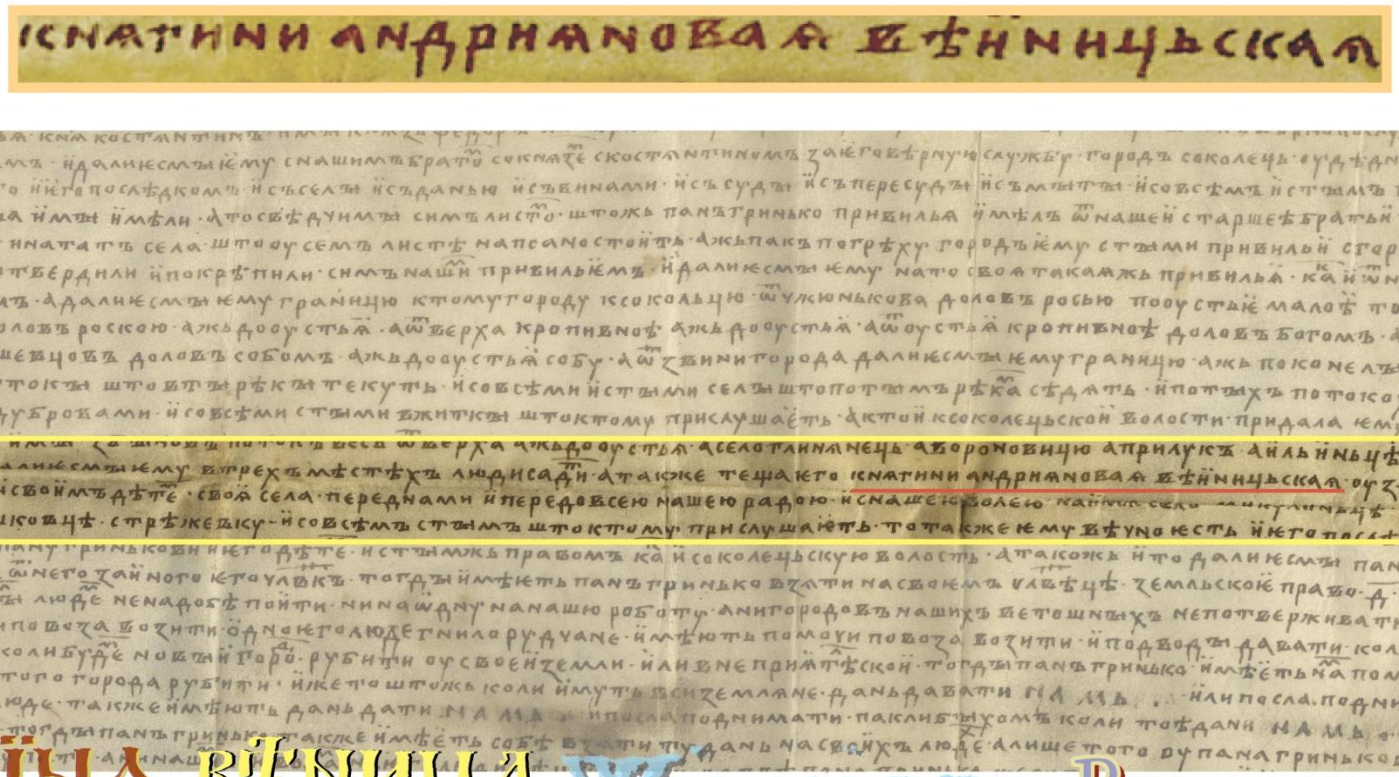

ВѢНІЧА ВѢНИЦЯ (IX - XIV ст. (Русь; Болохівська земля...)

Winnicze (XIV-XVI ст. (Вел. князівство Литовське, Руське і Жемантійське)

Винница (XVI-XVIII ст. (Річ Посполита «обох народів»)

+Вінниця (XVIII–XX ст. (Российская империя; Союз ССР)

Місто **Вінниця**: з XX ст. українською мовою в УНР, УРСР

краса *д'оля лѣпота

Покликання *захисників* – у Прибалтиці **ВА́РЯГИ**, **КО́ЛБЯГИ**, а на півдні Руської рівнини **КО́ЗАКИ** («захисники» команською, тобто в тюркомовному середовищі) – характерні **сонячні образи Русі**, її політичної й духовної спацини. Всі згадані станові групи були пов'язані з ***військовим покликанням***, насамперед — ***захисту релігійного відчуття***, і з різними ***промислами*** шляхами ***каботажного плавання***, походного або торгівельного, ріками й уздовж морського узбережжя.

Великий Волзький шлях та його відгалуження (за С. Цвєтковим)

····· ПУ҂ТЬ ИЗЪ ВА́РЯГЪ ВЪ ГРЄКЫ IX - XI вв. w҃ Р.Х.

(за свідченням Адама Бременського, XI ст.)

- трупоспалення в "салтівських" горщиках
- кургани із "ровиками"
- напрямок міграції "протоугорців" к. VIII – поч. IX ст.
- область роксолан-русів на Балтиці за пруськими хроніками
- фортеці "Руського каганату"
- територіальне ядро "Руського каганату"

rhos Βάραγγοι Ρώς

ЦЕРА – табличка для навчання грамоті (зворот), **XIII ст.**

В лѣ҃ . ҂s . . х̄ . . че . [6695 (1187)] Сдоумавъ кнꙗзь Сто҃славъ . со сватомъ своимъ Рюрикомъ . поити на Половцѣ . в борзѣ изъѣздомъ . повѣдахоуть бо имъ Половци . близъ на Татинци . на Днѣпрѣискомъ бродѣ . и ѣхаша изъѣздомъ . безъ возъ . Володимеръ же Глѣбови҃ . приѣха к нимъ . ис Переꙗславьлꙗ . с дроужиною своєю . испросисꙗ . оу Сто҃слава и во Рюрика ѣздѣти напереди с Чернимъ Клобоукомъ . Сто҃славоу же не любо бꙗшеть . поустити Володимера . напередъ передъ сн҃ъı своими . но Рюрикъ инии вси оуби҃ша҃ . зане бѣ моужь бодръ . и дерзокъ . и крѣпокъ на рати . всегда бо тоснꙗсꙗ на добра дѣла . кнꙗземь же Роускимъ идоущимъ на нꙗ . и-Щернъıхъ же Клобоукъ даша вѣсть . сватомъ своимъ . в Половци . Половци же слъıшавше wже идоуть на нꙗ кнꙗзи Роустии . бѣжаша за Днѣпръ . кнꙗзем же Роускимъ нѣ лзꙗ бѣ ѣхати по ни҂ . оуже борзо . сполонилсꙗ бꙗшеть Днѣпръ . бѣ бо вѣсна . и возвратишасꙗ во своꙗси . на томъ бо поути разболѣсꙗ Володимеръ . Глѣбовичь . болѣсть ю тꙗжкою ѥюже скончасꙗ . И принесоша и во свои градъ Переꙗславль на носилицахъ . и тоу престависꙗ м҃ца априлꙗ . во . и҃ дн҃ь и положенъ бъı҃ во црк҃ви сто҃го Михаила . и плакашасꙗ по немь вси Переꙗславци . бѣ бо любꙗ дроужиноу . и злата не сбира҃шеть имѣниꙗ не щадꙗшеть . но даꙗшеть дроужинѣ . бѣ бо кнꙗзь добръ . и крѣпокъ на рати и моужьствомъ крѣпкомъ показаꙗсꙗ . и всꙗкими добродѣтелми наполненъ . w нем же Оукраина много постона

[6697 (1189)]

его в Галичь . на кнꙗжение . wн же слъıшавъ радъ бъı҃ . испросисꙗ оу Давъıда . бꙗшеть бо Дв҃дъ приꙗлъ его к собѣ . И еха и Смоленьска в борзѣ и приѣхавшю же емоу ко Оукраинѣ Галичькои . и взꙗ два города Галичькъıи

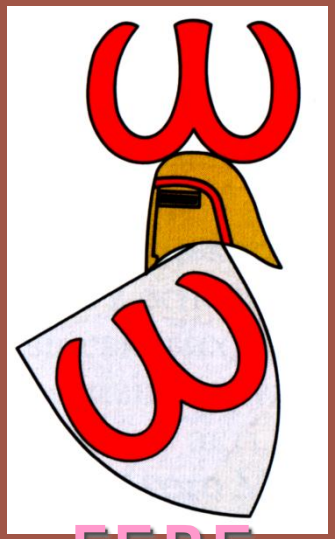

ГЕРБ Данила Галицького

ВѢНДИ

Оуставъ великаго князя Ярослава Владимѣровича о судѣхъ Правда рускаѧ (а).

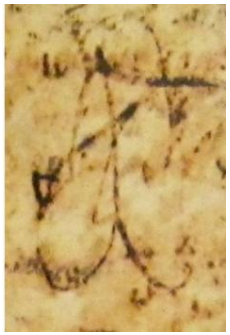

Суд о душегубствѣ.

“Знамена” – особисті знаки (Святослава та Ізяслава Ярославичів)

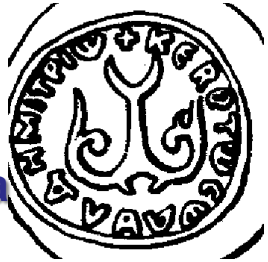

Аже оубиетъ мужъ (б) мужа, то метнити (в) брату брата, любо (г) сыновн отца, любо оцу сына, любо брата чаду, ли сестрину сыновн: аже не будетъ кто его метѧ, то положити за голову п гривенъ (д). Аще ли будетъ рѣзанъ, ли гриднинъ (е), ли купецъ, любо тиунъ (ж) боярскои, любо бортникъ (з), ли мечникъ, любо Изгои (и), ли Словенинъ, м гривенъ положити за нь (і).

Въ лѣ҃ . ҂s . . ѱ҃ . ка . [6721 (1213)] Поѧ оу него Данилъ дщерь именемь Анноу . и родиша҆ с҃ ѡ҃ нѣѧ сн҃ви и дщери . первѣнѣць бо бѣ оу него . Ираклѣи . по нем же Левъ и по немь Романъ . Мистиславъ . Шеварно . і инии бо млади ѿидоша свѣта сего . времени же миноувшю еха Данилъ ко Мьстиславоу в Гали҆ . рекы на Лестька . ꙗко wтч҃иноу мою держить . wномоу же вѣщавшю . сн҃оу за первоую любовь . не могоу на нь востати . а налѣзи собѣ дроуги . Данилоу же возвратившоуса к домови . и ѣха с братомъ . и приѧ Берестии . и Оугровескъ . и Верещинъ . и Сѣтолпъ Комовъ . и всю Оукраиноу . Лестъко же великъ гнѣвъ имѣѧ на Данилоу .

ГЕРБ роду АПОСТОЛів

Особистий знак Богдана Хмельницького (герб Абданк)

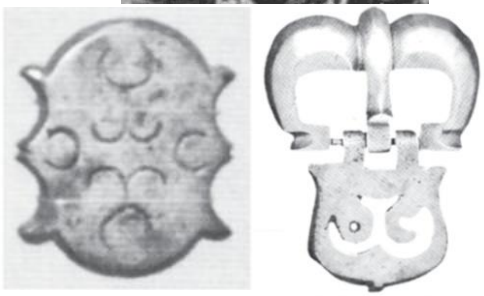

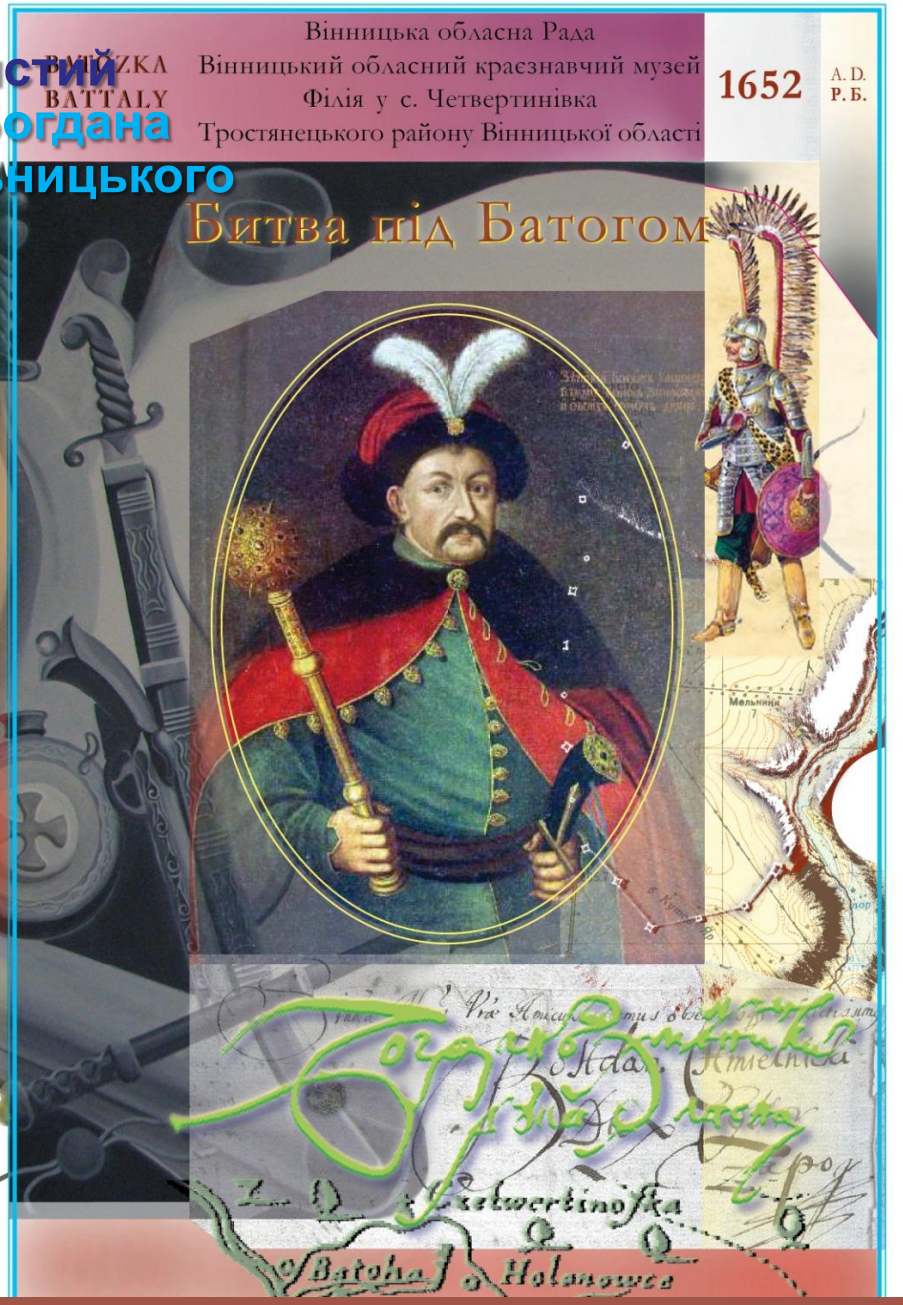

ВЕНДИ

ЕТНОКУЛЬТУРА: поляни - РУСЬ

СТАН: КОЗАКИ

НАЦІОНАЛЬНІСТЬ: українці

ВІРА: Православ’я

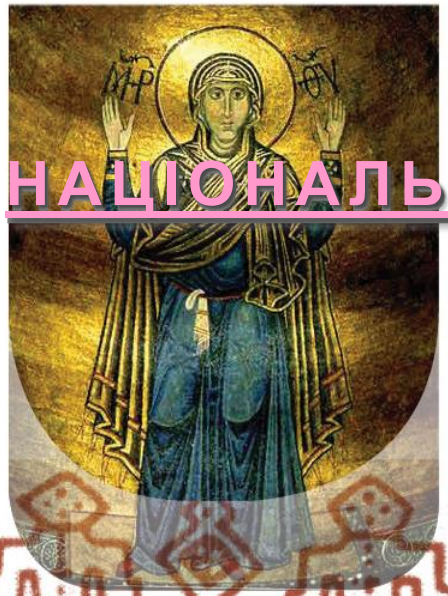

СХЕМА ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНОГО ОПОРНОГО ПЛАНУ м. НЕМИРІВ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Легендарні
«генії місця» Немирівського маєтку:

Зодчий
Іржі
СТІБРАЛ

Кістяний гребінь
із так званого «скіфського»
городища VII-VI ст. до н.е.
«Вали» біля м. Немирів
(територія села Сажки).
Вінницький обл. краєзн.
музей

Місто НЕМИРІВ

0 200 1000 м

Основні об'єкти архітектурної спадщини

Мѣстечко НЕМИРОВЪ

Княгиня
Марія Григорівна
ЩЕРБАТОВА

Градъ *МІРОВЪ: городище сколотовъ; градъ (Русь)

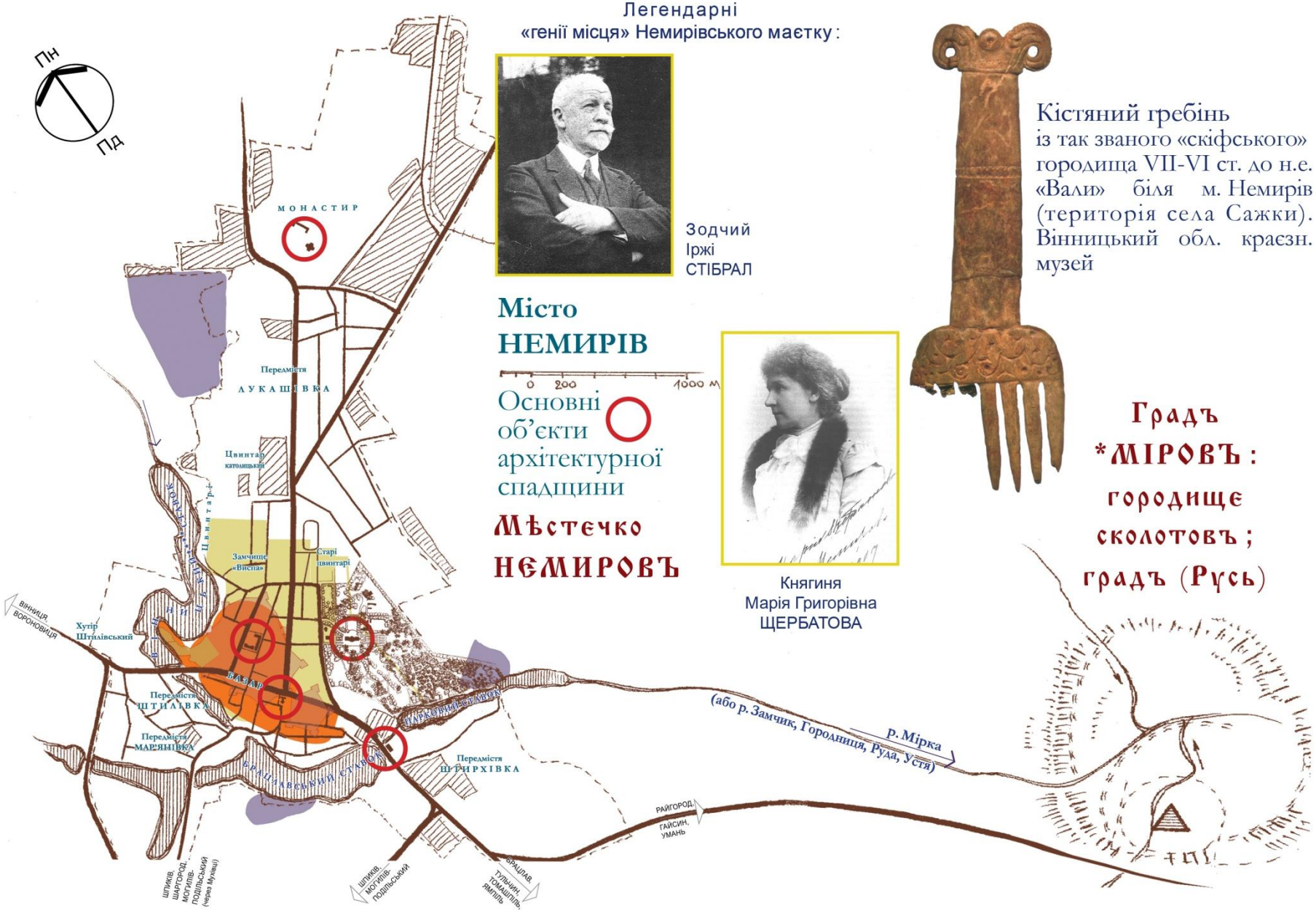

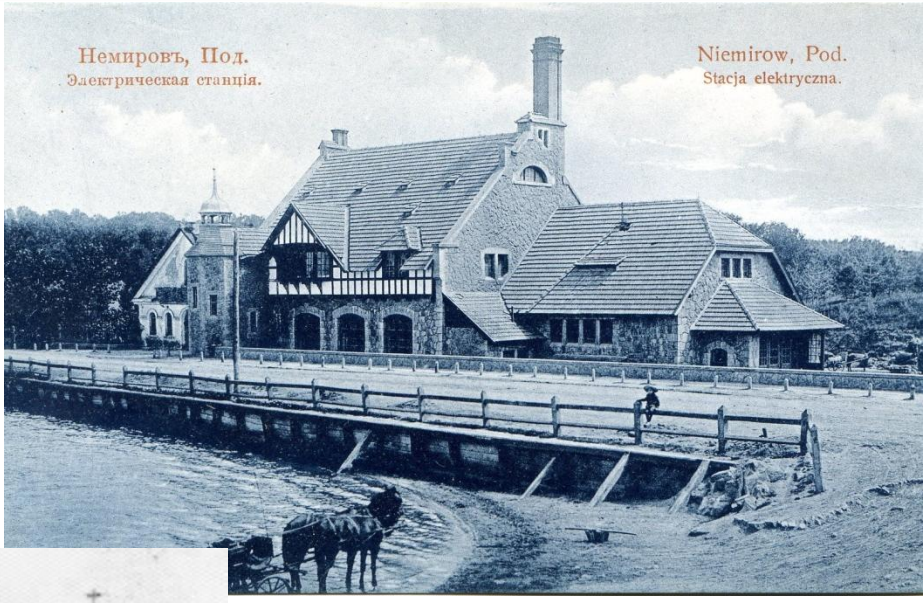
Немировъ, Под.
Электрическая станція.
Niemirow, Pod.
Stacja elektryczna.

Немировъ, Под.
Лютеранская Церковь.
Niemirow, Pod.
Kircha.

*Д’ОЛЯ

Княгиня Марія Григорівна ЩЕРБАТОВА (1857-1920)

З акварелі
Олександра Соколова, 1886 р.,
Вінницький обласний
художній музей

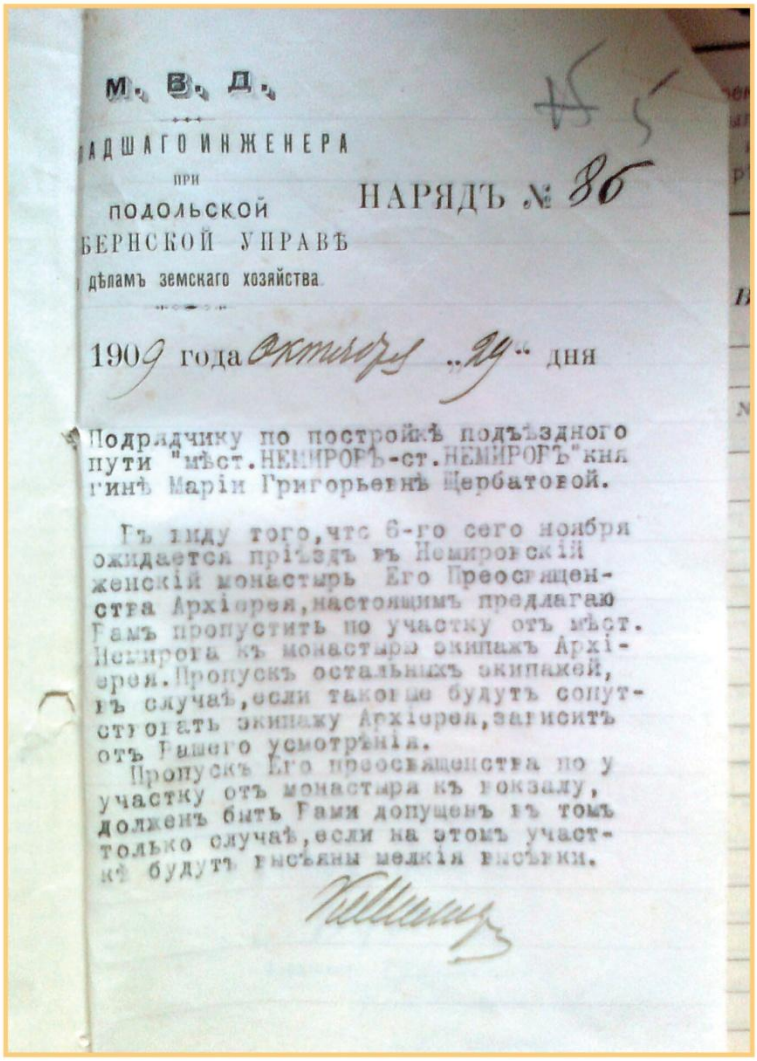

М. В. Д.

ЛАДШАГО ИНЖЕНЕРА

ПРИ

ПОДОЛЬСКОЙ

БЕРНСКОЙ УПРАВѢ

ДѢЛАМЪ земскаго хозяйства.

НАРЯДЪ № 86

1909 года октября 29 дня

Подрядчику по постройкѣ подъѣзднаго пути "мѣст.НЕМИРОВЪ-ст.НЕМИРОВЪ" княгинѣ Маріи Григорьевнѣ Щербатовой.

Въ виду того,что 6-го сего ноября ожидается пріѣздъ въ Немировскій женскій монастырь Его Преосвященства Архіерея,настоящимъ предлагаю Вамъ пропустить по участку отъ мѣст. Немирова къ монастырю экипажъ Архіерея.Пропускъ остальныхъ экипажей, въ случаѣ,если такіе будутъ сопутствовать экипажу Архіерея,записитъ отъ Вашего усмотрѣнія.

Пропускъ Его преосвященства по у участку отъ монастыря къ вокзалу, долженъ быть Вами допущенъ въ томъ только случаѣ,если на этомъ участкѣ будутъ рисъяны мелкія рисъярки.

Копія
з публікації Д. Малакова

Фотокопія
з Державного архіву
Вінницької області

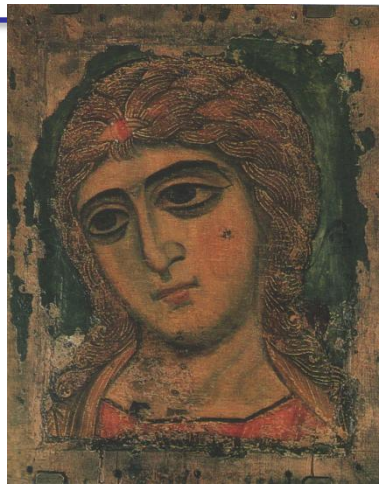

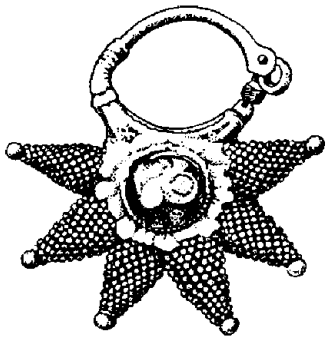

ТРОЇСТІ МУЗИКИ

Сучасна міська скульптура, м. Мукачеве

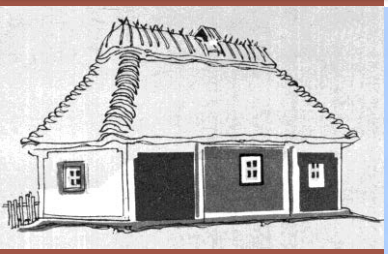

Українська

ХАТА –

колиска

нації

Класичними вважаються хати Центральної України – Великого Поділля та Полтавщини – історичного Руського Поля

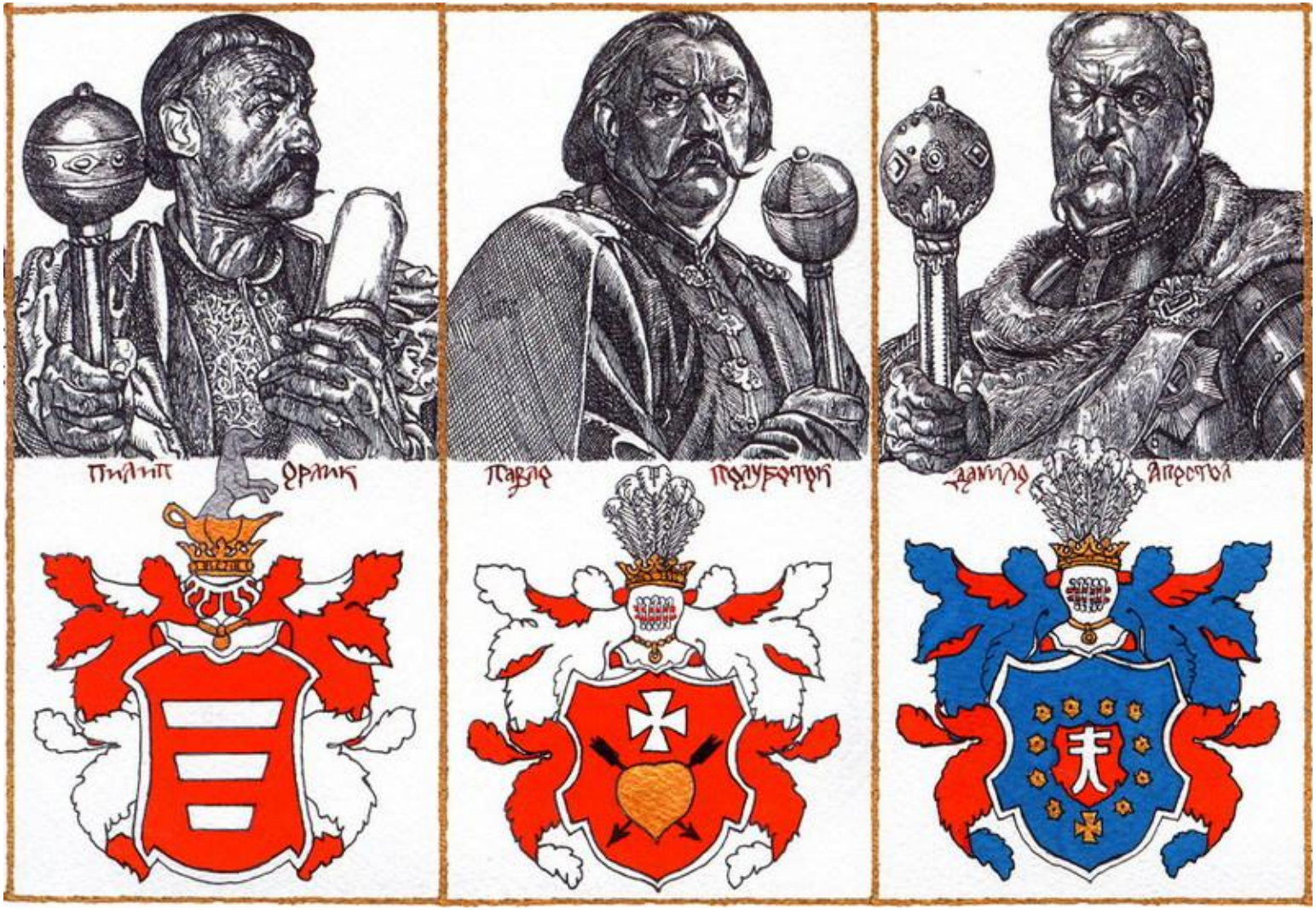

Козацькі династи: Орлик, Полуботок, Апостол
(авторська графіка: художник С. Якутович)

Для міста Вінниці таким писемним першоджерелом, принаймні, з точки зору історико-містобудівної, є літописний перелік, відомий як Список міст (власне, градів) руських. В регіональній групі міст, що на Полі, є наша Вѣнїчя.

За археологічними даними знаменитої пеньківської культури, котру пов'язують із полянським союзом, давня Вінниця – на північно-західних рубежах Західного Поля, тобто власне Руського поля, обмеженого басейном Росі на півночі.

Цікаво, що писемне повідомлення про покликання князів (тут подано за Іпатським літописом) контекстуально підтверджує, звісно, висновки київських мовознавців, привертає увагу потребою княжого наряду (доручення), а крім того,

визначення літописцем часу прийняття культового політоніму Русь і чіткої прив'язки давнішої, у власне слов'янському середовищі, самоназви «поляни» до назви краю (Поле) на тлі віднесення всіх названих до єдиного народу

не дозволяє сумніватися, що давньому полянському (греки б сказали, антському) гідроніму Буша відповідає подільська Ушиця – ще одна притока Дністра західніше, як і набережна Уші в нинішній швейцарській Лозанні, а Рось чи Рша є семантичними відповідниками цього культового образотворення так само, як руський Ольг відповідає умовно «кельтичному» Ойлю – Вседержителю.

Вірогідно, форма щита жінки-воїна – амазонки теж невипадково відповідає «богородичним» геральдичним формам, як і відповідні герби української еліти, навіть у розвиненій християнській версії.

Таким чином, образотворення у життєдіяльному, життєдайному середовищі слід пов'язувати із віросповідними смислами. ***Середовищне образотворення*** пропонується розглядати як процес і як результат – *ліпоту* з творення середовища життєдіяльності людини – цілісну сферу мистецької діяльності у системі історичного знання та вітчизняної мовно-культурної традиції на міждисциплінарних засадах єдиної методології, що має об'єднувати професіоналів-митців з проєктування – архітекторів, дизайнерів, урбаністів, художників, інших професіоналів – спільністю ідейно-філософських смислів і композиційних принципів та методів. Якщо ж не вірити у вищий Промисел і взаємодію з Творцем Вищим, то, як не дивно, тоді наряджання Землі постає ще важливішим, іще принциповішим для продовження самобутньої традиції й свого сліду на землі.

Цілком певна етнокультурна динаміка на прикладі найменування Вінниці, аж до заперечення нашою українською фонетикою нашої ж попередньої,

спонукає замислитись над материковим династійним рухом, на вершині якого – сонячні образи козацтва як спадкоємців Русі

і, нарешті, образ ***Украйни*** руських князівств у літописних повідомленнях останньої чверті XII –

початку XIII століть. Княжі «знамена», тобто геральдичні знаки того часу, як-от знак Данила Галицького, –

прямі попередники козацької геральдики, навіть у річищі польської геральдичної традиції.

Відтак, за наведеними контекстуальними авторськими визначеннями, вітчизняну етнокультуру – модель взаємодії усіх солідарних етносів – можна назвати поляни-русь, традиційний соціальний стан або першорядне історичне покликання слід вважати козацьким, національність – українською, віросповідання – самобутнім православним, що зросло із народної сонячної й жіночної образності.

Одним із наочних прикладів розвитку вітчизняного середовищного образотворення значної хронологічної глибини й багатонаціональної взаємодії є місто Немирів на Вінниччині. Основну архітектурну спадщину тут залишили чеський професор Іржі Стібрал та його замовниця – остання володарка Немирова княгиня Марія Щербатова з роду Потоцьких.

Від класицистичного палацу володарки до нової електростанції, православних церков, кірхи лютеранської громади, костьолу римо-католицької до синагог юдейської, ринку та інших споруд – все залишилося свідченням

трагічної долі цієї благородної представниці династичної епохи. Останні тогочасні наряди – доручення від влади отримала й виконала саме княгиня Марія Григорівна Щербатова, розстріляна 1920 року бандитами попри офіційні гарантії безпеки від «пролетарської диктатури».

Прибудована до старого млина електростанція, котру празький романтик Іржі Стібрал запроєктував у стилі швейцарського шале, виглядає на цій акварелі Георгія Малакова, або на цій, як справжній пам’ятник цієї долі й цього місця.

Рухаючись подумки гірським перевалом Руський путь, відштовхуючись від карпатських та волинських образів давньої Русі

і сучасного образотворення в русинському Мукачеве (ось така міська скульптура за рівнем абстрагування є дійсно русинською),

повернемося до хатніх взірців з історичного Руського поля (адже класичними українськими вважаються білені під стріхою хати центральної України – Великого Поділля та Полтавщини),

до виразних силуетів народних витворів і народних церков,

у порівнянні з народною архітектурою Полісся

і Карпат,

а також і до геральдичної символіки козацьких династів у сучасній художній інтерпретації

та знову повернемося до міста Вінниці, на гербі якого саме ця «богородична» символіка закріпилася. Вважаю прикметним, що відтворення історичної домінанти вінницького готелю під первинною західною назвою «Савой»,

що у ХХ столітті називався «Україна» й утратив свою мансарду та кутове завершення внаслідок пожежі під час Другої світової війни, –

таке відтворення, така образотворча реконструкція повернули цьому місцю на центральному перехресті головної вулиці історичну домінанту. Оскільки стильові якості архітектурних домінант, їх композиція є важливими компонентами образотворення у міському середовищі, відбудова й пристосування колишнього готелю для потреб апеляційного адміністративного суду безпосередньо прислужилися образові міста.

Цікаво, що навпроти маємо павільйони також виразного силуету, так звані «їжачки», як їх назвали вінничани: така полегшена споруда виникла на цьому місці після втрати іншої готельної будівлі, що тріснула й просіла на проваллі підземного ходу – вінницьких оборонних катакомб. Але силуетність павільйонів авторства архітектора Ігоря Єзерського – все-таки данина вінницькій традиції громадських силуетів.

Так само силуетним став новий фасад будівлі обласного краєзнавчого музею – колишнього конвікту в єзуїтських мурах.

АРСЕНАЛ ЗОДЧЕСТВА

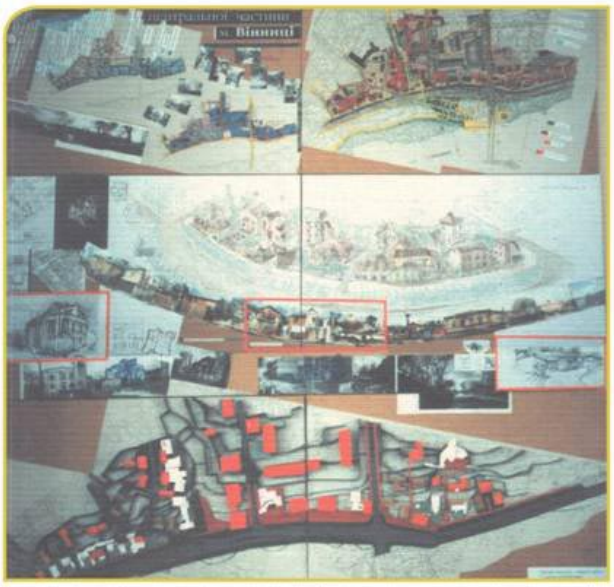

Концепція реконструкції Майдану Незалежності у Вінниці з відтворенням вулиці Пушкіна (як північного простору й композиції історич. перехрестя з вул. Соборна) та історичних домінант (тут: готель «Савой»): підземний паркінг (спільний із готелем для його проектної реабілітації); вільні громадські трибуни; виставковий хол над Майданом із реконструкцією будівлі міської ради та виконкому (історич. проектний корпус цукротресту), 2006

Концептуальні пропозиції з реконструкції забудови центральної частини міста Вінниці. Конкурсний проект, 1997 р. (Перша премія). З фотокопії. Архітектори Олександр Коротких, Галина Бакун, Сергій Царенко

ПОЛЕ ПУТЬ ПАРА-ДИГМА

ВІХИ творчості й ІПОСТАСІ : Вибране 2019 р.

© Царенко С., 1993-2018

З авторської виставки "Арсенал зодчества"

1913-1944

1979

1944

2015

1997

Внаслідок пожежі під час Другої світової війни було втрачене оригінальне опорядження інтер'єрів і мансардний поверх, який вдалося відновити у 2013 - 2015 рр.

ГОТЕЛЬ САВОЙ (АПЕЛЯЦІЙНИЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ СУД, пристосування)

1907-1913:
зодчий Григорій АРТИНОВ

2012-2015:
науковий керівник
С. Царенко,
ГАП А. Горбань

м. Вінниця, Україна. Домінанта центральної дільниці головної вулиці – історичний готель "Савой"/"**УКРАЇНА**"(фото 2015 р., під час пристосування для апеляційного адмін. суду)

ОБРАЗ МІСТА: компоненти –

- історичні функції й смисли;
- напрямки, орієнтири;
- домінанти та їх стильові якості;
- детермінуючі форми;
- структура щаблів містобудівної форми;
- кольори, фактури;
- співвідношення природних форм;
- сенс перспективи;
- "дух місця" і "генії місць"

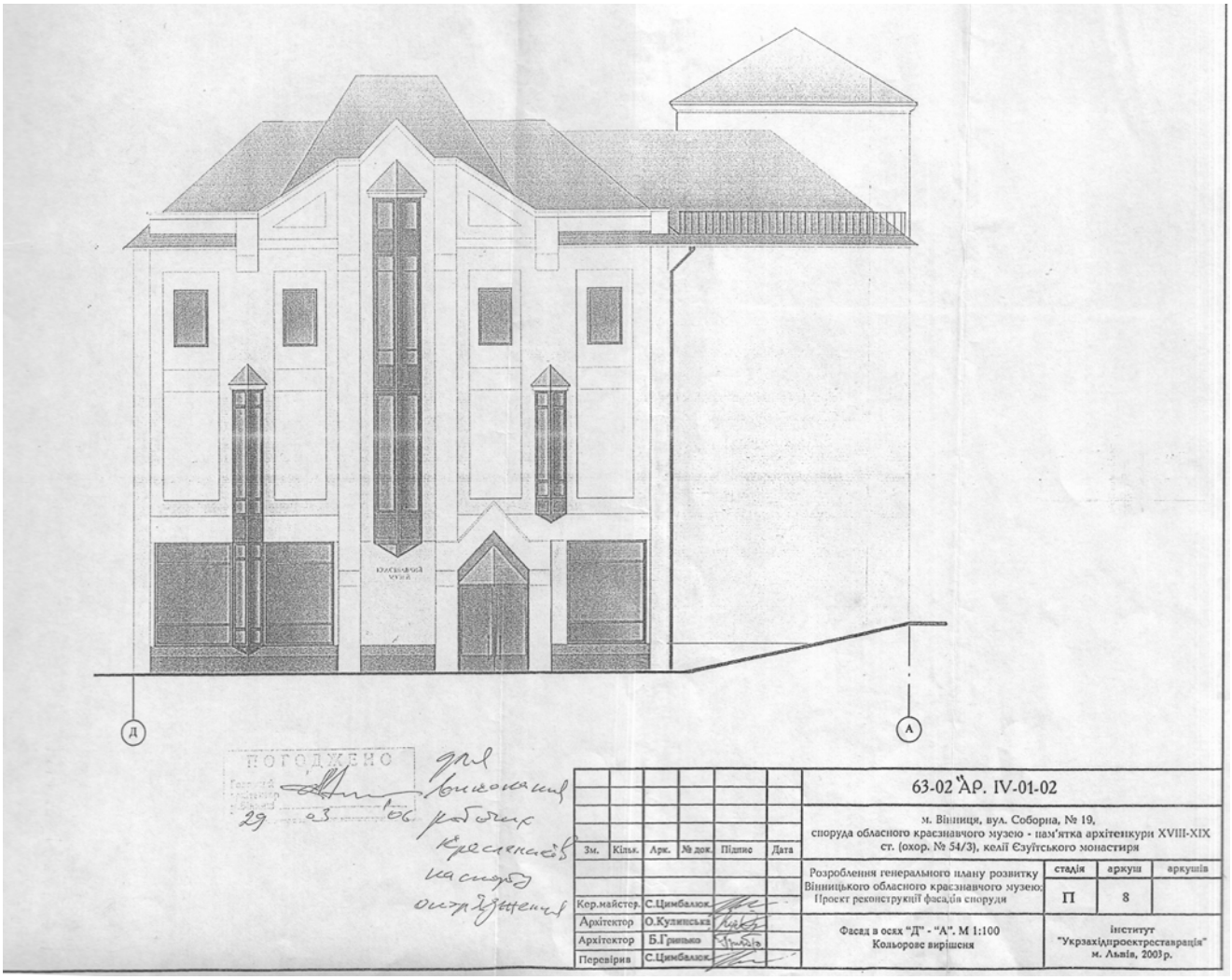

ВІННИЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ (2008)

Модернізація зазнає невдачі в умовах осоружної для творчості політичної кон'юнктури й ігнорування авторами оточення:
на тлі класицистичних об'єктів
“мальовничий” благоустрій чужий
і не досить зручний; “пам'ятник” Т.Г. Шевченку немасштабний,
непоказний, слабкий за композицією та у деталях.
Тут явно недостатньо гуманістичності й гармонійності

ВІННИЦЯ

У даному випадку ключова помилка для монумента : пам'ятник розмістили на кутовому місці проєктної декоративної скульптури

Контекстуальне рішення з інтерпретації форм сусіднього порталу,

як реконструкцію попередньої модерністської індустріальної структури,

виконував колектив львівського інституту «Укрзахідпроектреставрація».

Це було важливим заходом з образотворення для нашого музею – провідного центру наукової краєзнавчої діяльності,

біля якого, зрештою, після численних перипетій і дискусій міською радою було вирішено розмістити пам'ятник до ювілею Великого Кобзаря. Ця модернізація колишньої площі Музейної, перейменованої на площу Тараса Шевченка з приводу вшанування його пам'яті на цьому колишньому єзуїтському подвір'ї, стала явною, на думку багатьох вінницьких архітекторів, скульпторів, художників, невдачею через ігнорування авторами оточення.

Як для такого монументу, сталися прикрі помилки з формування його образу, насамперед, узагалі використання цього класицистичного курдонеру й зокрема даного кутового місця, призначеного для наріжної декоративної скульптури, як свідчить попередня проєктна пропозиція з благоустрою площі Музейної.

Її початкове вирішення – курдонер із прямокутним партером

і підпірними стінками –

замінили на суцільну бруківку з окремими острівцями й рабатками квіткових композицій. До певної міри, поява молодого Шевченка з дітьми на такій собі альпійській гірці

«заграла» би на такому візуальному розширенні простору,

що вирішувався без прив'язки до архітектури будівель,

але ж об'єкт такого дрібного масштабу й малого фізичного розміру загубився у такому просторі, що ніби заперечує планувальну структуру

історичного монастирського подвір'я,

а в деталях жестів, виразів облич, одягу викликає багато запитань.

Співавтор пам'ятника Шевченку – львівський скульптор Володимир Цісарик постарався, з одного боку, виконати композицію "наближену до народу" (якою була зроблена ним же скульптура на честь архітектора Григорія

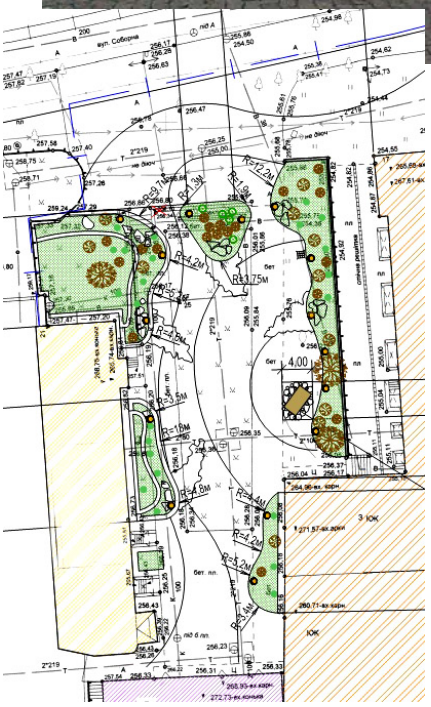

Артинова), але потреби образотворення Великого Кобзаря обумовили підняття фігур на камені, як ніби все-таки на п’єдестал.

У Вінниці є цілком класицистичні, насправді ближчі до такої мети, традиційні портретні скульптури, як-от пам'ятник Михайлові Коцюбинському, робота скульптора Макара Вронського, що біля літературно-меморіального музею письменника, містобудівна композиція архітектора Василя Гнєздилова, і тому єдиним результатом з ушанування Тараса Григоровича на площі біля музеїв стало власне задоволення ювілейних урочистостей і більша доступність суцільно забрукованого майдану для різних заходів через знесення озелененого партеру.

Тим не менше, контекстуальне вирішення музейного фасаду, котрий дещо спасає ситуацію (і все-таки краще виглядав біля простого партеру), як і відповідні форми інтер'єру, де обладнання нової зали було вперше використане саме для архітектурної виставки, на мій погляд, наочно свідчать про взаємозв'язок ієрархічних щаблів простору й потребу єдності образотворення у середовищі.

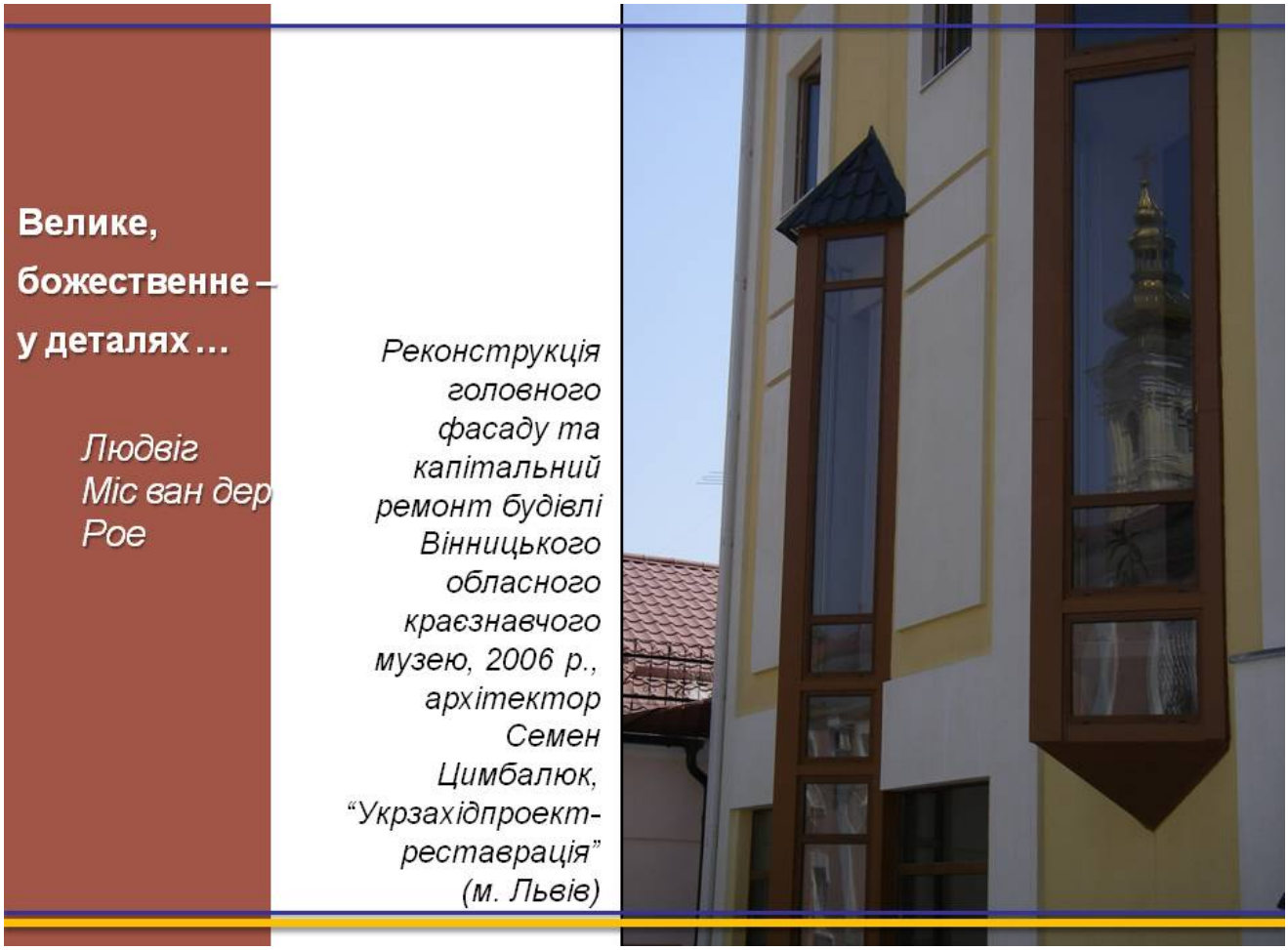

Перефразовуючи Людвіга Міс ван дер Рое, зауважимо, що якщо диявол послуговується дрібницями, то велике, вічне, божественне полягає, безумовно, у мистецьки досконалих деталях, які переможуть темну силу.

Саме досконалими постають витвори у річищі народних традицій – такі, як нові скульптурні композиції для стародавньої Буші.

Парк художніх скульптур (тут – на доріжці до давньослов'янського скельного храму), с. БУША, Вінницька область, Україна